

บทที่ 4

แม่ : เรื่องเล่า ความรัก อำนาจของผู้หญิง

บทนี้จะกล่าวถึง แม่ และวิธีการต่อรองของแม่ให้มีชีวิตรอดภายใต้ความรุนแรงในครอบครัว ที่ไม่ใช่เพียงแค่การทำร้าย ทบตี หรือทำร้ายจิตใจที่เกิดขึ้นกับแม่ แต่หมายรวมถึงความรุนแรงที่เกิดขึ้นและแฝงฝังอยู่ในจิตใจของลูกด้วย วิธีการที่แม่เลือกนำมาใช้ในการต่อสู้ ต่อรองกับความรุนแรงก็คือ เรื่องเล่า และการนิทาน ซึ่งนักสตรีนิยมมองว่าเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นโดยผู้หญิงนั้นเป็นการสร้างประวัติศาสตร์ในอดีตร่วมกันใหม่อีกครั้ง อันแสดงให้เห็นการต่อสู้ ต่อรองของผู้หญิงที่ปรากฏให้เห็นมากได้เท่ากับผู้ชาย เมื่อเรื่องของผู้หญิงในประวัติศาสตร์กระแสหลัก ไม่ได้มีการจดบันทึกถึงผู้หญิงชายขอบ เช่น ผู้หญิงชนชั้นแรงงาน, ผู้หญิงในค่ายลี้ภัย รวมทั้งผู้หญิงในบ้าน (ผู้เขียน) เป็นต้น ดังนั้นเรื่องเล่า และการนิทาน ของผู้หญิงตัวเล็กๆในสังคมที่ถูกละเลย หลงลืมจากประวัติศาสตร์กระแสหลัก จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดความสนใจในวงการสตรีนิยม ในฐานะที่เป็นการสร้างประวัติศาสตร์กระแสรองที่ถูกกดทับ ละเลยจากประวัติศาสตร์กระแสหลัก

ในความปกติ และหน้าที่ของครอบครัวเดิวนั้น การแสดงออกซึ่งอำนาจไม่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน เนื่องจากอำนาจแสดงออกผ่านบทบาทของความเป็นพ่อในการทำหน้าที่เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ที่ซึ่งพ่อเป็นสื่อกลางที่มีอำนาจระหว่างโลกและบ้าน ในขณะที่แม่แสดงบทบาททางอารมณ์ของการเป็นผู้สร้างบ้าน ที่ทำหน้าที่ในการดูแล รักษา จัดหาสิ่งต่างๆให้กับสมาชิกในครอบครัวด้วยความรัก การแบ่งหน้าที่เช่นนี้ส่งผลให้เกิดการแบ่งพื้นที่ในบ้าน และพื้นที่นอกบ้านขึ้นมา การวิเคราะห์การแบ่งแยกพื้นที่ออกเป็นสองชั่ว ระยะเวลาพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ส่วนตัวนั้น ไม่เพียงพอที่จะทำความเข้าใจอำนาจภายในครอบครัว หรือความสัมพันธ์ทางเพศสถานะได้

นอกจากนี้ภายใต้บริบทของความเป็นครอบครัวแล้ว ส่วนประกอบสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่ถูกละเลยเข้าไปในการวิเคราะห์ก็คือ ลูก ลูกมักเป็นปัจจัยสุดท้ายที่ถูกนำมาวิเคราะห์โยงเข้ากับผลของความรุนแรงในครอบครัว กล่าวคือ เมื่อครอบครัวเกิดความรุนแรง ลูกจะถูกตีตรา และเหมารวมว่าเป็นเด็กมีปัญหาทางด้านจิตใจ การเจริญเติบโต ซึ่งสามารถส่งผลให้เกิดอาชญากรรมในสังคม อีกทั้งเด็กเหล่านี้จะซึมซับเอาพฤติกรรมของความรุนแรงที่เกิดขึ้นไว้กับตัว เมื่อโตขึ้นไม่มีครอบครัวจะมีแนวโน้มสูงในการใช้ความรุนแรงกับครอบครัวของตน การวิเคราะห์ว่าลูกเป็นห่วงโซ่สุดท้ายของผลจากการกระทำความรุนแรงในครอบครัว ทำให้ปัญหาของความรุนแรงคับแคบลง

เหลือเพียงปัญหาของคนสองคนและมองข้ามการเปลี่ยนผ่านของอำนาจในการปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวระหว่าง พ่อ-แม่-ลูก ที่ทุกคนสามารถเป็นผู้กระทำได้อย่างเท่าเทียมกัน

การที่นักสตรีนิยมกระแสหลักมองว่าระบบปิตาธิปไตย เป็นระบบที่ให้อำนาจกับผู้ชายผ่านสถาบันทางสังคม การเมือง อุดมคติ หรือผ่าน ประเพณี วัฒนธรรม กฎหมาย ภาษา การศึกษา การแบ่งงานกันทำ ที่ซึ่งความรุนแรงเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างระบบปิตาธิปไตยแบบรักต่างเพศ แม้การใช้ความรุนแรงจะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ทางสังคม และการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม แต่ทำให้เข้าใจได้ว่าความรุนแรงที่ผู้ชายกระทำต่อผู้หญิงเป็นผลของการครอบครองทางสังคมที่เหนือกว่าผู้หญิง และเป็นหนทางแห่งการผลิตและคงไว้ซึ่งอำนาจ ได้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้หญิงมีสภาพของการเป็นผู้ถูกกดขี่ ครอบงำภายใต้อำนาจของผู้ชายในทุกหนทุกแห่งของสังคม ซึ่งในแง่นี้หมายถึงการที่ผู้หญิงไม่มีอำนาจ แม้ว่าการมองเช่นนี้ทำให้เข้าใจได้ว่าผู้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิงในทุกพื้นที่ แต่ในสภาพความเป็นจริงก็คือ ผู้หญิงจำนวนมากยังคงดำรงอยู่ภายใต้สภาวะของความเป็นรอง หรือภายใต้อำนาจของผู้ชายในสังคมปิตาธิปไตย ที่ซึ่งพวกเธอเหล่านั้นไม่ได้ดำเนินชีวิตด้วยความไร้ซึ่งอำนาจเสียทีเดียว

อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์ของแม่อันทำให้ฉันพบว่าแม้ว่าผู้หญิงจะอยู่ในสถานภาพที่เป็นรองผู้ชายในระบบปิตาธิปไตยที่มีสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของการกดขี่ ครอบงำ แต่ผู้หญิงก็มีวิถีในการใช้ชีวิตให้อยู่รอดเป็นอย่างดีภายใต้กรอบ กฎเกณฑ์ กติกา ฯลฯ ที่ผู้ชายเป็นผู้กำหนดในสังคมได้ ซึ่งไม่ใช่วิธีการของการต่อต้านอำนาจ แต่เป็นวิธีการของการต่อรองกับอำนาจของผู้ชายผ่านวิถีชีวิตประจำวันในชีวิตผู้หญิงที่ถูกมองข้ามไป โดยเฉพาะกับผู้หญิงที่ยังคงอยู่ในความสัมพันธ์ที่รุนแรงภายใต้ขอบเขตของความเป็นครอบครัว

อำนาจในครอบครัว

เนื่องจากการวิเคราะห์ประเด็นความรุนแรงในครอบครัวตามนักสตรีนิยมกระแสหลัก ทำให้มองเห็นอำนาจในมิติเดียว ที่สะท้อนให้เห็นปฏิบัติการทางอำนาจในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่ง (ผู้ชาย) เหนืออีกฝ่ายหนึ่ง (ผู้หญิง) อย่างเบ็ดเสร็จ ฉะนั้นการมองความรุนแรงในครอบครัวด้วยกรอบความคิดแบบนักสตรีนิยมกระแสหลัก จึงส่งผลถึงการศึกษา วิจัยความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทยในลักษณะที่ผู้ชายมีอำนาจเบ็ดเสร็จเหนือผู้หญิง ได้ปิดบัง กดทับการต่อสู้ ต่อรองทางอำนาจของผู้หญิงให้เหลือเพียงการจำยอม ทนอยู่ภายใต้สภาวะของความไม่มีอำนาจภายในครอบครัว ลักษณะการมองอำนาจอย่างตายตัว ไม่เลื่อนไหลเช่นนี้ทำให้ละเลยต่อการปฏิบัติการ

ของอำนาจที่ซับซ้อนทั้งภายในครอบครัว และสถาบันทางสังคมต่างๆ เช่น กรัมสกี (Gramsci), ลูคส์ (Lukes), ฟูโกต์ (Foucault), โบดิแยร์ และกิดเดนส์ (Bourdieu and Giddens)¹ ริสเซอร์วาล์; เดวิด และคณะ (Risseuw, 1991; Davis et.al, 1991) ได้กล่าวไว้ว่า อำนาจไม่ใช่เป็นเพียงแค่การควบคุมระหว่างบุคคล, ที่กระทำอย่างตั้งใจ หรือเป็นความขัดแย้งที่สังเกตเห็นได้ แต่อำนาจเป็นการเรียนรู้ผ่านจิตสำนึก อำนาจไม่ได้ปฏิบัติอย่างชัดเจน มันปฏิบัติการผ่านความยินยอม จากบรรทัดฐานทางสังคมที่เป็นที่ยอมรับ หรือผ่านรูปแบบของการโต้แย้ง และที่สำคัญ การต่อรองทางอำนาจ ไม่ใช่การต่อต้าน

นอกจากนี้มุมมองของนักสตรีนิยมกระแสหลักในการมองปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ได้มองข้าม กดทับการต่อรองทางอำนาจที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของสมาชิกในครอบครัวให้มองไม่เห็น ด้วยการอธิบายว่าผู้หญิงที่อยู่ในความสัมพันธ์ที่รุนแรงในครอบครัวไม่มีอำนาจในตัวเอง อันนำมาสู่ความคิดในการเสริมสร้างพลังให้กับผู้หญิงเหล่านี้ในศูนย์พักพิง ช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหา การศึกษาที่ผ่านมาจำนวนมาก เช่น งานศึกษาของปัญชลี โชติคุต และอวิศดา จันทรแสนตอ ให้เหตุผลของการที่ผู้หญิงจำนวนหนึ่งไม่เดินออกจากความสัมพันธ์ว่าเกิดจากเหตุผลทางเศรษฐกิจ สังคม ความรัก ลูก ฯลฯ และมองผู้หญิงเหล่านั้นว่ายังคงต้องจำยอมอยู่ในวิถีของการเป็นผู้ถูกกระทำ ไร้ซึ่งอำนาจเรื่อยไป แต่ทว่าไม่มีการศึกษา วิจัยอย่างลึกซึ้งถึงเหตุผลที่มารองรับให้ผู้หญิงกลุ่มหนึ่งตัดสินใจเลือกที่จะยังคงอยู่ในความสัมพันธ์แห่งความรุนแรง ซึ่งฉันคิดว่าเป็นการติดฉลากให้กับผู้หญิงกลุ่มนี้ ด้วยการสร้างภาพที่บิดเบือนอันเกิดจากการมองข้ามวิธีการต่อสู้ ต่อรองของผู้หญิงที่ยังคงอยู่ในความสัมพันธ์

แม้ว่างานศึกษา ของวิลาลินี พนานครทรัพย์จะเปิดมุมมองประเด็นความรุนแรงให้กว้างมากขึ้นจากการมองเห็นการต่อสู้ ต่อรองภายในความรุนแรง โดยการอธิบายว่า ผู้หญิงผู้หญิงมีอำนาจก็ต่อเมื่อต่อต้าน ต่อสู้กลับ ด้วยการตอบโต้ทางวาจา หรือร่างกาย เช่น การด่ากลับ การต่อสู้กลับ หรือ การหลีกเลี่ยง เช่น การเดินหนี การไม่ได้ตอบใดๆโดยใช้ความเงียบ และขั้นสุดท้ายคือ การก้าวเดินออกจากความสัมพันธ์ ซึ่งสำหรับฉันมันเป็นการแสดงให้เห็นเพียงการต่อสู้ ต่อรองที่ผู้หญิงเหล่านี้ใช้ก็ต่อเมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง แต่งานของวิลาลินียังไม่สามารถสื่อให้เห็นถึงวิธีการต่อสู้ ต่อรองของผู้หญิง เพื่อให้ตัวตนสามารถ “ดำรงอยู่” ได้ในความสัมพันธ์แห่งความรุนแรงภายในครอบครัว และท้ายที่สุดนำมาซึ่งการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจในครอบครัว

¹Rajni Palriwala, "Family : Power Relations and Power Structures," Routledge International Encyclopedia of Women : Global Women's Issues & Knowledge p.672.

ในสังคมไทย ยังคงมีผู้หญิงอีกจำนวนมากที่ยังคงอยู่ในความสัมพันธ์ที่รุนแรงในครอบครัว และ ตัดสินใจเลือกที่จะไม่ก้าวเดินออกจากความสัมพันธ์ที่รุนแรงในครอบครัว ไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตาม ผู้หญิงกลุ่มนี้กลับถูกลืมนึกไป ไม่ให้ความสนใจ และนักสตรีนิยมกระแสหลักไม่กล่าวถึง ไม่แม้แต่ต้องผู้หญิงที่เลือกทางเดินนี้เลย รวากับว่าผู้หญิงเหล่านี้ไม่มีตัวตนในชีวิตจริงหรือมองว่าพวกเธอมีทางเลือกที่จะก้าวออกมา แต่เมื่อไม่เลือกเดินในหนทางที่มี นั่นก็หมายถึง การยอมทนอยู่ในความสัมพันธ์ที่รุนแรงต่อไป โดยไม่มีการวิเคราะห์หาคำตอบที่น่าสนใจในการเลือกที่จะคงอยู่ในความสัมพันธ์ หรือการค้นหาวิถีทางของการอยู่รอดที่ผู้หญิงเลือกใช้ภายใต้ครอบครัวที่ความรุนแรงสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา อีกทั้งยังเป็นการนำเสนอทางเลือกที่จำกัด และคับแคบให้กับผู้หญิงที่กำลังประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ด้วยการนำเสนอทางเลือกให้ผู้หญิงตัดสินใจว่า จะยังคงอยู่ในความสัมพันธ์ต่อไป หรือ ยุติความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์และการปฏิสัมพันธ์ของคนเป็นสิ่งที่ซับซ้อน มีหลากหลายมิติ การให้ทางเลือกเพียงแค่ว่า “อยู่ต่อ” หรือ “ยุติ” คงไม่ใช่หนทางในการศึกษาถึงทางออกของปัญหาที่ดีกับผู้หญิงที่ประสบปัญหา แต่สิ่งที่สำคัญกว่าก็คือหากผู้หญิงเลือกที่จะอยู่ต่อในความสัมพันธ์นั้น สิ่งที่น่าสนใจคือ อะไรที่ทำให้พวกเธอสามารถอยู่รอดได้ภายใต้วงจรของความรุนแรง (survive) และเธอมีวิธีการจัดการ ต่อกับความรุนแรงที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาภายใต้ร่มเงาของครอบครัวอย่างไร

เรื่องเล่า

จากประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่ฉันประสบ ได้ทำให้ฉันเห็นการต่อรองแย่งชิงทางอำนาจของแม่ฉันผ่านการใช้ชีวิตประจำวันที่แสนธรรมดาของแม่ นั่นคือ การพูดคุย, การนิทา การเล่าเรื่อง เป็นต้น สิ่งที่ฉันได้เรียนรู้จากแม่ทำให้ฉันตระหนักถึงสิ่งที่ รัจนา พาลริวาลา (Rajna Paliwala)² กล่าวว่า สำหรับสมาชิกทุกคนในครอบครัว เมื่อความสัมพันธ์และการสื่อสารของคนในครอบครัวเกิดขึ้น อำนาจสามารถปรากฏขึ้นได้ในทุกแห่งของการปฏิสัมพันธ์ไม่ว่าอำนาจจะเป็นของผู้กุมอำนาจเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียวตลอดเวลา และวิธีที่สำคัญที่สุดของแม่ในการต่อรองอำนาจกับพ่อที่ทำให้ฉันตระหนักได้ว่ามีผลกระทบอย่างมากกับชีวิตและครอบครัวของฉันก็คือ การเล่าเรื่องของแม่

²Ibid., p.671.

อิซาเบล โฮฟวิง (Isabel Hoving) ได้อธิบายว่า เรื่องเล่าเป็นหนทางที่สำคัญของการเพิ่มพูนความรู้ กระบวนทัศน์ของเรื่องเล่าในการเรียนรู้ที่แตกต่างจากกระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์กระแสหลัก ที่ซึ่งก่อให้เกิด การเรียนรู้บางสิ่ง 'knowing things' ในขณะที่เรื่องเล่าทำงานภายใต้กระบวนทัศน์ของการเรียนรู้คนอื่น 'knowing other people' มันผลิตความรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์ การระบุตำแหน่งแห่งที่ และการกระทำ³

เรื่องเล่ามีความสำคัญต่อวิธีวิทยาทางสตรีศึกษา เพราะเรื่องเล่าสร้างตัวตน อันเป็นการแสดงตำแหน่งแห่งที่ของการต่อรองและการรับผิดชอบ, เป็นการสร้างประวัติศาสตร์ร่วมกัน, การวิเคราะห์วิจารณ์ทางวัฒนธรรมที่ประสบผลสำเร็จ และที่สำคัญที่สุดคือเป็นญาณวิทยาทางเลือก ในการที่นักสตรีนิยมใช้เรื่องเล่าเป็นหนทางในการจินตนาการใหม่ของกระบวนการสร้างตัวตน การแก้ไข และทำลายอำนาจ เรื่องเล่าของผู้หญิงยืนยันทนต่อการผสมผสานทางตัวตนที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่ซึ่งความเป็นเพศถูกสร้างอยู่บนการผสมผสานกับเชื้อชาติ ชนชั้น เพศ อายุ⁴

นักสตรีนิยมใช้เรื่องเล่าในฐานะกระบวนการผลิตความรู้ทางวัฒนธรรม โดยการนำประสบการณ์ส่วนตัวของบุคคลมาเรียบเรียง ย้อนรำลึก และแบ่งปันผ่านเรื่องเล่า ที่สำคัญเรื่องเล่าเป็นการนำเสนอการปฏิบัติการผ่านคำพูดที่ก่อให้เกิดการกระทำ ดังนั้นเรื่องเล่าจึงเป็นทั้งศูนย์กลางและสื่อกลางของการแทรกแซงอย่างวิพากษ์ทางความรู้ด้วยความรัก และการระบุตำแหน่งแห่งที่ของตัวตน⁵

ในแง่มุมของการทำงานศึกษาวิจัยนั้น แคโรลีน เอลลิส และอาเธอร์ พี บอชเนอร์ (Carolyn Ellis and Arthur P. Bochner) ให้ความสนใจว่า เรื่องเล่าเป็นกลวิธีเชิงรุก (evocative narratives) จากการใช้ประสบการณ์ชีวิตส่วนตัวของบุคคลในการสร้างความรู้เพื่อเป็นบทสรุปทั่วไป ของกลุ่มที่ใหญ่กว่าในสังคม และวัฒนธรรม (generalization) ซึ่งโดยปกตินักเขียนเรื่องเล่าจะเขียนเป็นบุคคลที่หนึ่ง ทำให้ตัวเองเป็นวัตถุของการวิจัย ลักษณะของการศึกษาเช่นนี้จึงเป็นการทำลายประเพณีการแยกแยะอย่างเด็ดขาดระหว่างนักวิจัยและความเป็นองค์ประธาน การศึกษาบ่อยครั้งเน้นที่กรณีศึกษาเดียว ซึ่งได้ทำลายกฎของการวิจัยที่เป็นประเพณีปฏิบัติจากการหา

³Isabel Hoving, "Feminist Uses of Narrative" *Routledge Encyclopedia of Philosophy*, (1998):357.

⁴Ibid., p.356.

⁵Ibid., p.357.

ข้อสรุปทั่วไป ข้ามกรณีต่างๆ มาสู่การหาข้อสรุปทั่วไปภายในกรณี⁶ ในแง่นี้คือการใช้ตัวเองในการเรียนรู้ผู้อื่น (ผู้เขียน)

เนื่องจากเรื่องเล่าเป็นการเล่าที่ย้อนกลับไปหาอดีต จึงเป็นการค้นหาเพื่อรักษาอดีตให้มีชีวิตในปัจจุบัน ตัวบทที่แสดงเปรียบได้กับการค้นพบตัวเอง หรือการสร้างตัวตน เรื่องราวแสดงให้เห็นว่าความหมายและนัยยะของอดีตไม่สมบูรณ์ ไม่แน่นอน การทำงานของการเล่าเรื่องตัวเองคือ การผลิตความรู้สึกของการต่อเนื่องที่ทำให้ชีวิตที่บางครั้งดูเหมือนแตกแยกออกจากกัน กลับมาอยู่ด้วยกันอีกครั้งโดยการบอกเล่าเรื่องราว เหตุการณ์ของชีวิตคนๆ หนึ่งอีกครั้ง⁷

นอกจากนี้เรื่องเล่าเป็นภาคปฏิบัติการสื่อสารของมนุษย์ การต่อรอง และการแสดงออกของความหมาย ที่เป็นรูปแบบหลักสำหรับการบอกว่าเราบอกเล่าเกี่ยวกับโลกที่เราพบเห็นอย่างไร เมื่อนั้นเราจะสร้างเรื่องเล่า การกระตุ้น การสนทนา ที่แสดงถึงความเป็นมนุษย์ รวมถึงตัวเราในกระบวนการของการสร้างการต่อรอง และการแสดงความหมายในโลกของผู้อื่น กล่าวคือการบอกเล่าเรื่องราวที่ผู้อ่านสามารถเข้าสู่ส่วนหนึ่งของผู้เขียน-ผู้เล่า และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของผู้เขียน-ผู้เล่า ซึ่งเขียนในหนทางที่กระตุ้นให้ผู้อ่านรู้สึกและคิดถึงชีวิตของผู้เขียน-ผู้เล่า พร้อมทั้งเชื่อมโยงสิ่งที่รับรู้เข้ากับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องของผู้อ่านเองด้วย โดยมีจุดมุ่งหมายคือ การกระตุ้นให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ และการสนับสนุนบทสนทนายาระหว่างผู้เขียน-ผู้อ่าน คนจำนวนมากพยายามใช้วิธีการเขียนในฐานะที่เป็นการแสดงออกของผู้รอดชีวิต โดยการแสดงตัวตนของพวกเขาในฐานะแหล่งของความรู้อย่างที่คนจำนวนมากใช้เรื่องเล่าในฐานะของแหล่งเติมพลัง และรูปแบบของการต่อสู้เพื่อเผชิญกับการครอบงำ และอำนาจของวาทกรรมหลักในสังคม⁸

งานศึกษาชิ้นนี้นำเอาวิธีวิทยาแนวเรื่องเล่า มาประยุกต์ใช้กับประสบการณ์ของแม่และฉัน ในการแสดงให้เห็นถึงวิธีการที่แม่นำเรื่องเล่ามาใช้ในการสานสายสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เพื่อรักษาความเป็นครอบครัวเอาไว้ภายใต้บรรยากาศของความรุนแรง และแสดงให้เห็นถึงอำนาจเรื่องเล่าของแม่ ที่ท้ายที่สุดจะก่อให้เกิดการถ่ายโอนอำนาจ และปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในครอบครัวผ่านการปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัว

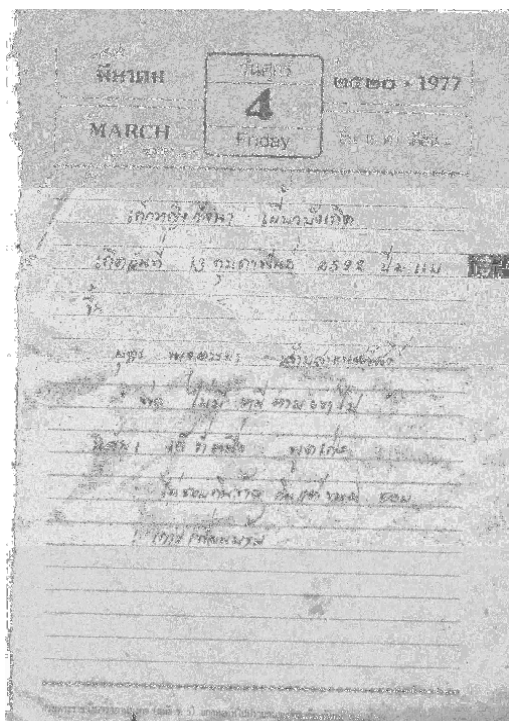
⁶Carolyn Ellis and Arthur P.Bochner. "Autoethnography, Personal Narrative, Reflexivity : Researcher as Subject," in Handbook of Qualitative Research, p.744.

⁷Ibid., p.745.

⁸Ibid., p.746.

ก้าวแรกของความทรงจำ

1

"Where language and naming are power,

Silence is oppression , is violence"

Adrienne Rich, 1977 ⁹

ฉันเจอกระดาษยั๊ปปุ่นนี้จากตู้เก็บรูปภาพใบเก่าในบ้าน มันแนบอยู่ในอัลบั้มรูปภาพเก่าๆเล่มหนึ่ง เมื่ออ่านมันฉันจำได้ทันทีว่าเป็นลายมือของแม่ฉัน มันสะท้อนภาพทรงจำในสมัยเด็กของฉันที่มันรางเลือนไปมากแล้วสำหรับฉัน ตั้งแต่เด็กจนปัจจุบันฉันจำได้ว่าฉันไม่ค่อยเคยเห็นแม่ฉันเขียนไดอารี่เลย หากจะเขียนเนื้อหาเหล่านั้นก็เป็นเพียงรายรับ รายจ่าย หรือเบอร์โทรศัพท์ที่จำเป็น เช่น เบอร์ลูก ญาติ เพื่อน, เบอร์ร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้า, เบอร์ร้านแก๊ส, เบอร์สถานที่ราชการที่สำคัญต่างๆ (โรงพยาบาล ไฟฟ้า ประปา สบส้วม ดับเพลิง ตำรวจ) เป็นต้น ดังนั้น

⁹ Adrienne Rich, "Silence : The Inner Voice," in Women's Ways of Knowing : The Development of Self, Voice and Mind, p.23.

กระดาษแผ่นนี้จึงเป็นเสมือนจุดเริ่มต้นในการนำฉันย้อนรำลึกไปถึงอดีตของแม่และของฉันไปด้วยกัน กล่าวคือ กระดาษแผ่นนี้ได้สื่อสารให้ฉันเข้าใจว่า สิ่งที่แม่เขียนบรรยายลงไปบนกระดาษนั้นเป็นมากกว่า การระบายความรู้สึกที่อัดอั้นออกไปด้วยการเขียน แต่มันได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่แม่ได้พูดคุยกับตัวเองก่อน แล้วจึงกลั่นกรองออกมาเป็นภาษาที่แม่จะไม่สละสลวย หากแต่เรียบง่าย ชัดเจน และซื่อสัตย์ต่อความรู้สึกของตัวเองที่มีต่อสภาวะการณ์ในขณะนั้น

ภาษาจึงเป็นเครื่องมือของการนำเสนอประสบการณ์และเป็นเครื่องมือในการก่อให้เกิดความพยายามในการคิดสร้างสรรค์ การปราศจากซึ่งภาษาจึงเปรียบเสมือนคนที่ถูกแยกออกจากตัวตนของตัวเอง แม้ว่าผู้หญิงยังไม่สามารถก้าวเข้าสู่ขั้นของการพูดออกมากับคนอื่นเกี่ยวกับการรับรู้และการให้ความหมาย ตีความต่อสิ่งที่เกิดขึ้น หรือการเปิดเผยสู่สาธารณะ แต่เป็นก้าวของการแสดงออกทางตัวตนของพวกเขา โดยการพูดคุยกับตัวเอง พูดกับไดอารี่ หรือแม้แต่การพูดคุยกับสัตว์เลี้ยง เกี่ยวกับความลับภายในจิตใจ สิ่งเหล่านี้คือ การเพิ่มเสียง “gaining voice” และความรู้ของพวกเขาที่อยู่บนพื้นฐานของการรับรู้และตรวจสอบสิ่งที่อยู่รอบตัวเธอ¹⁰

อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของฉัน ทำให้ฉันตระหนักได้ว่าการที่ผู้หญิงไม่สามารถสื่อสาร บอกเล่าถึงความเจ็บปวดที่ต้องเผชิญ เนื่องมาจากข้อจำกัดทางภาษา กล่าวคือ เมื่อฉันเห็นร่องรอยบาดเจ็บที่ใบหน้า ลำตัว หรือสภาวะจิตใจของแม่ ฉันจึงรู้ว่าสิ่งที่เกิดกับร่างกายและจิตใจของแม่ รวมถึงฉันเองนั้น ไม่สามารถสรรหาคำใดมาอธิบาย บรรยายถึงสิ่งที่ฉันและแม่ต้องเผชิญได้เลย ไม่ว่าจะเป็น ความเจ็บปวด ปวดร้าว ร้าวราน ซึ่มเศร้า ขมขื่น ฯลฯ คำต่างๆ ในพจนานุกรมภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่ฉันรู้จักและใช้มาตลอดเกือบสามสิบปี ไม่มีคำใดที่ฉันสามารถนำมาใช้อธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตฉันและแม่ได้เลย คำเหล่านั้นไม่สามารถสื่อสารถึงความรู้สึกทางกายและทางใจที่ฉันต้องการแสดงออกมาทางคำพูดได้เลย มันเป็นเพียงคำที่ฉันเลือกสรรมา เพื่อพยายามจะสื่อสารให้คนภายนอกได้เข้าใจถึงความรู้สึก ความเจ็บปวดที่เกิดขึ้น หากแต่มันไม่สามารถนำมาใช้ทดแทนความรู้สึกของฉัน และความรู้สึกทางกายและใจของแม่ได้เลยแม้แต่คนเดียว นั่นทำให้ฉันเห็นว่า แม้แต่ภาษา มันมีข้อจำกัดในตัวเอง ซึ่งทำให้ฉันได้ตระหนักว่าฉันอยู่ในสังคมที่ไม่เพียงแค่ผู้หญิง ความรู้ ประสบการณ์ของผู้หญิงที่ไม่มีพื้นที่ในสังคม แม้แต่ภาษาก็ไม่มีที่ไม่มีทางให้ฉัน (ผู้หญิง) ได้แสดงออกถึงความรู้สึกได้ขนาดนี้เชียวหรือ

กระดาษแผ่นนี้สะท้อนให้เห็นความเป็นไปหลายอย่างภายในครอบครัวของฉัน เช่น สภาพเศรษฐกิจของครอบครัว แม้แม่เล่าให้ฉันฟังว่า สมัยที่ฉันเด็ก ครอบครัวเรายากจนมาก

¹⁰ Ibid., p.86.

แม้แต่เงินที่จะซื้อนมให้ฉันกินยังไม่มีเลย กระดาษแผ่นนี้ได้ตอกย้ำสิ่งที่แม่พูดให้ฉันฟังบ่อยๆ นั่นคือ กระดาษที่แม่ฉันใช้เขียนบันทึกนี้ ได้มาจากสมุดไดอารี่ปี 2520 ในขณะที่ปีเกิดฉันคือ ปี 2522 ซึ่ง ย้อนหลังไปถึง 2 ปี แต่ด้วยสภาพเศรษฐกิจขณะนั้น สวัสดิ์ของ “ความเป็นไดอารี่” ในการเขียน บันทึกประจำวัน ที่ต้องเขียนในวัน เดือน ปี นั้นๆ จึงไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับแม่ของฉันในขณะนั้น การเขียนบันทึกนี้สะท้อนให้เห็นความอัดอั้น ตันใจ ที่ไม่สามารถพูดกับใครได้ จึงต้องระบายออก ด้วยการเขียน ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งในการแสดงออกถึงสิ่งที่ค้างคาอยู่ภายในจิตใจ โดยมีภาษาเป็น เครื่องมือในการสื่อสารกับตัวเอง

อีกทั้งเนื้อหาของการเขียนนั้น ส่วนหนึ่งเป็นลักษณะนิสัยของฉันในตอนเด็ก แต่ที่น่าสนใจคือ ตัวหนังสือในเครื่องหมายคำพูดที่แม่เน้นคือ “พ่อไม่มี หนีตามเขาไป” คำพูดสั้นๆ ใน วงเล็บนี้ สะท้อนให้เห็นสภาวะจิตใจของแม่ฉัน ที่รู้สึกโดดเดี่ยว โดดทั้งข้าง มีลูกแต่พ่อก็ไม่มาช่วย ดูแล ไม่รู้ว่าไปอยู่ที่ไหน จึงทำให้คิดได้ว่า หนีตามไปกับผู้หญิงสักคน ที่ไม่รู้ว่าใคร อยู่ที่ไหน อีกทั้งยังสื่อให้เห็นความเป็นไปของครอบครัวฉันมากมายในขณะนั้น และทำให้ฉันย้อนรำลึกถึง เรื่องราวในครอบครัวของฉัน ขณะที่ฉันยังเด็กอยู่ สิ่งหนึ่งที่ฉันจำได้เกี่ยวกับพ่อคือ พ่อเป็นคนเจ้าชู้ มีผู้หญิงเข้ามาข้องเกี่ยวเยอะ ฉันจำได้ว่าในสมัยที่ฉันเป็นเด็ก บางครั้งแม่พาฉันขี่มอเตอร์ไซด์ออก ตามหาพ่อในตอนกลางคืน ตามตามบ้านเพื่อนของพ่อ ว่าพ่ออยู่ไหน อยู่กับใคร มีผู้หญิงใหม่อีก หรือเปล่า ซึ่งไม่เคยได้คำตอบ

เมื่อแม่เล่าเรื่อง

ภาพร่างแห่งความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัวฉันระหว่างพ่อ แม่ ลูก สามารถ แสดงให้เห็นภาพคร่าวๆของการปฏิสัมพันธ์ โดยสรุปได้ดังนี้คือ พ่อ $\longleftrightarrow$ แม่ $\longleftrightarrow$ ลูก ความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ ลูก เป็นความสัมพันธ์แบบระนาบเดียว ไม่ซับซ้อน กล่าวคือ ปฏิสัมพันธ์ หรือการสื่อสาร ระหว่างพ่อลูกในครอบครัวไม่เกิดขึ้นเลย แต่ความเป็น ครอบครัวดำรงอยู่ได้ เนื่องจาก แม่ เป็นศูนย์กลางของบ้าน เป็นจุดศูนย์รวมของทุกคนในบ้าน แม่เป็นสื่อกลาง ผู้ที่ทำให้เกิดการสื่อสารกันระหว่างพ่อกับลูก รวมทั้งเป็นผู้ส่งสารภายในบ้าน อัน หมายถึง หากพ่อต้องการสื่อสาร สั่งสอน อะไรกับลูก พ่อจะพูดโดยผ่านแม่ และในทางเดียวกัน หากลูกต้องการสื่อสารกับพ่อ ลูกก็จะพูดผ่านแม่เช่นกัน ทำให้เข้าใจว่าพ่อเชื่อในตัวแม่ในการเป็น

สื่อกลาง และการแปลความรู้สึกของพ่อสู่คนอื่น บ่อยครั้งปรากฏว่าแม่เป็นนักคิดในขณะที่พ่อเป็นผู้มีความรู้สึก อย่างน้อยที่สุดก็ในรูปแบบของการเกี่ยวข้องกับระหว่างบุคคลต่างๆ

จากลักษณะความสัมพันธ์ที่ราบเรียบระหว่างพ่อและลูกจึงต้องพึ่งบริการสื่อกลางผู้มีความสามารถอันไหวและความรู้สึก ซึ่งก็คือ แม่นั่นเอง แม่ไม่พยายามตัดสินใคร สิ่งที่แม่พยายามทำคือการเอาใจเขามาสู่ใจเรา, จินตนาการ, เข้าใจ และเชื่อมโยงความรู้สึกของแต่ละคน บทสนทนาระหว่างพ่อและลูกสามารถเข้ามาสู่การเป็นส่วนตัวได้ก็ต่อเมื่อแม่เป็นผู้แปลและจัดหาภาษาของอารมณ์ ซึ่ง เออร์ซูลา เค เลอ กิน ได้อธิบายถึง ภาษาแม่ไว้ได้อย่างลึกซึ้งที่น่าสนใจ ดังนี้คือ “ภาษาแม่” ไม่ใช่เพียงแค่ภาษาของการสื่อสาร แต่เป็นภาษาของความสัมพันธ์ ความเกี่ยวข้อง ภาษาแม่คาดหวังคำตอบ ซึ่งสาระสำคัญของมันก็คือ การสนทนา คำพูด ต้นตอของสิ่งซึ่งหมายรวมถึง การหันหน้าเข้าหากัน “turning together”¹¹ ผู้เขียนประวัติบุคคลร่วมสมัย พูดในภาษาแม่ เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปทางญาณวิทยาของส่วนสำคัญของสตรีศึกษา ซึ่งเป็นการปฏิรูปที่ยอมรับการเขียนประวัติบุคคลในฐานะที่เป็นการตีความหมายที่เกี่ยวข้องกับตัวตนและหลักฐานส่วนตัว

อำนาจเรื่องเล่าของแม่

การต่อสู้ของแม่ในชีวิตประจำวันคือ การเล่าเรื่อง วิธีการเล่าเรื่องของแม่นั้นเป็นรูปแบบที่มองไม่เห็น หรือเป็นวิธีที่แสนจะธรรมดา เพราะวันๆหนึ่งคนเราต้องเล่าเรื่องมากมายหลายเรื่อง แต่การเล่าเรื่องของแม่มีความสำคัญกับครอบครัวฉันตรงที่ทำให้ครอบครัวฉันยังคงดำรงอยู่ได้จนทุกวันนี้ภายใต้ความหลังที่เจ็บปวด และมีความสำคัญกับตัวตน และความคิดฉันในแง่ของการปรับเปลี่ยนตัวตน และทัศนคติบางอย่างเกี่ยวกับพ่อและแม่ไปด้วยพร้อมกัน

แม่ของฉันมีคุณลักษณะที่โดดเด่นซึ่งเหมาะกับการเป็นนักเล่าเรื่องที่ดียิ่งคือ การที่แม่เป็นคนช่างพูด ช่างสังเกต มองโลกในแง่ดี ฯลฯ แม่จึงกลายเป็นนักเล่าเรื่องที่เก่งมาก แม่มักชอบเล่าเรื่องของแม่ให้ลูกๆฟัง รวมทั้งเล่าเรื่องจากประสบการณ์ของคนต่างๆที่แม่รู้จักมาเล่าให้ลูกๆฟัง เรื่องเล่าของแม่มีหลากหลายแนวเช่นเดียวกับภาพยนตร์ เช่น เรื่องเล่าแนวข่าวขัน ที่แม่ชอบเล่าบนโต๊ะอาหารให้ลูกๆได้หัวเราะ ครื้นเครง หรือเรื่องเล่าแนวชีวิต ที่แม่ชอบเล่าเป็นอุทาหรณ์ เพื่อนำเอาประสบการณ์ของคนอื่นๆมาสอน หรือเป็นข้อคิดให้กับลูกๆไปพร้อมๆกัน

¹¹Ursula K. Le Guin, “Mother Tongue,” *Journal of Women's History*, 10:2:32.

ประเด็นหนึ่งที่แม่ไม่เคยลืมที่จะเล่าคือ การเล่าเรื่องของพ่อ ซึ่งเรื่องเล่าของพ่อที่แม่เล่า นั้น ทำให้ฉันเห็นการต่อสู้ของแม่สอดแทรกอยู่ในเรื่องเล่าเหล่านั้นๆ เช่น เมื่อแม่มีปากเสียงกับพ่อ ซึ่งแม่ไม่สามารถจัดการกับปัญหาตรงหน้า ณ ขนาดนั้นได้โดยตรง แม่จะนำมาเล่าให้ลูกฟัง และเพิ่มมุมมองของแม่ที่มีลักษณะต่อต้านหรือไม่เห็นด้วยกับความคิดพ่อออกมา และในขณะเดียวกันก็จะสอดแทรกมุมมองที่ตลก ขบขันตามสไตล์ของแม่ลงไปด้วย เพื่อไม่ให้บรรยากาศของการเล่าเรื่องดูตึงเครียดเกินไป จากตรงนี้ทำให้ฉันได้พบว่า เรื่องเล่า เป็นมากกว่าแค่คำพูดที่พูดออกมา แต่ที่สำคัญคือ การเล่าเรื่องเป็น กลยุทธ์ ที่สำคัญที่สุดในการที่แม่ใช้ต่อสู้หรือแสดงให้เห็นการต่อต้านพ่อ โดยไม่ต้องเผชิญหน้ากันอย่างแตกหัก หรือจบลงด้วยความรุนแรง

นอกจากเรื่องเล่าแล้ว ลักษณะของการต่อรอง ต่อต้านอีกอย่างหนึ่งที่น่าสนใจที่แม่มักใช้เป็นประจำคือ การนินทา (gossip) ซึ่งเป็นกลยุทธ์ประจำวัน ที่สำคัญของแม่ในการแสดงให้ฉันเห็นการต่อต้านอำนาจของพ่อ ในรูปแบบที่สนุกสนาน ผ่อนคลาย เป็นกันเอง (เช่นเดียวกับผู้หญิงอีกหลายคนที่ใช้การนินทา เป็น กลยุทธ์ในการต่อต้าน หรือ จัดการกับระบบ และประวัติศาสตร์ของผู้หญิงหลายๆเรื่องก็เกิดจากการนินทานั่นเอง

แพทริเซีย สเปคส์ กล่าวว่า การนินทา เกิดจากความเชื่อใจ และต้องการสร้างความเชื่อใจ อีกทั้งเป็นกระบวนการให้ข้อมูล โดยการเรี่ยร้อยถ้อยคำมากกว่าการใช้อำนาจ เจก เช่นเดียวกับลักษณะของบทสนทนาของแม่ แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่าง การนินทากับวาทกรรมว่า การนินทาเป็นการพูดคุยรอบๆโต๊ะกินข้าวกับคนอื่นๆ ในขณะที่วาทกรรมเป็นการพูด สิ่งการจากส่วนบนสุดกับคนๆหนึ่ง หรือกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง การนินทาเกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนตัวที่บ่อยครั้งไม่สำคัญ แต่ไม่ได้หมายความว่า เป็นกิจกรรมที่ไม่มีประโยชน์ การนินทาเปรียบเหมือนบทกวี และเรื่องแต่ง ที่ทะลุทะลวงความจริงของสิ่งต่างๆ ผู้นินทาบอกเล่าซึ่งกันและกันเกี่ยวกับตัวพวกเขาเอง โดยการแสดงให้เห็นว่าพวกเขาตีความข้อมูลที่พวกเขาแบ่งปันกันอย่างไร ซึ่งการโต้ตอบกับข่าวสาร สำคัญมากกว่าตัวข่าวของมันเองเสียอีก¹²

ในขณะที่ เบล ฮุกส์ มองว่า เหตุผลหนึ่งที่ผู้หญิงมีประเพณีของการนินทามากกว่าผู้ชาย เพราะการนินทาเป็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในที่ซึ่งผู้หญิงรู้สึกสบายใจที่จะพูด กล่าวในสิ่งที่พวกเธอคิดและรู้สึกจริงๆ¹³ ฉันเริ่มหันกลับมาพิจารณาแม่ในมุมมองที่ลึกซึ้งกว่าเดิม ฉันเริ่มหัน

¹²Patricia Spacks, "Procedural Knowledge : Separate and Connected," in Women's Ways of Knowing : The Development of Self, Voice and Mind, p.25, p.116.

¹³bell hooks, All About Love : New Visions (New York : Collins Publishers, 2001), p.59.

กลับมาพิจารณาว่า “ความอ่อนแอ” ที่ฉันเคยมองแม่ในลักษณะของการเป็นผู้ถูกระทำ แต่เพียงอย่างเดียวนั้น จริงหรือ และคำตอบที่ฉันได้คือ ใน “ความอ่อนแอ หรือ การยอม” ของแม่แฝงไปด้วยการต่อต้าน หรือการต่อรองกับพ่อ ด้วยวิธีการเฉพาะของผู้หญิง หรือด้วยวิธีการแบบผู้หญิงตามที่กล่าวมา อันเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นบทบาทของการเป็นผู้กระทำไปด้วย ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงอำนาจการต่อรองในชีวิตประจำวันด้วย

อย่างไรก็ตามแม่เรื่องเล่าของแม่จะแสดงให้เห็นกลวิธีที่แม่ใช้ในการต่อรอง ต่อต้านอำนาจของพ่อในครอบครัว หากแต่ในขณะเดียวกัน เรื่องเล่าของแม่ก็สอนให้ฉันเข้าใจในตัวพ่อไปด้วยพร้อมกัน เพื่อไม่ให้สายใยของความผูกพันระหว่างพ่อกับลูกขาดสะบั้นลง และเพื่อไม่ให้เกิดระยะห่าง แห่งความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวมากเกินไปกว่าที่เป็นอยู่ เช่น แม่เคยเล่าว่า “ครอบครัวพ่อเป็นครอบครัวใหญ่ มีลูกเยอะ พ่อแม่ของพ่อก็ต้องทำมาหากิน ฉะนั้นพ่อจึงอยู่ในครอบครัวที่ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ ถูกเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ลูกหลายคนที่เป็นผู้ชายก็เกเร และด้วยความที่มีลูกเยอะจึงไม่มีเงินส่งให้เรียนสูงได้” สิ่งแม่เล่าก็เพื่อต้องการให้ฉันเข้าใจว่าเพราะเหตุใดพ่อจึงเลี้ยงลูกไม่เป็น เพราะครอบครัวพ่อเป็นลักษณะเช่นนี้ จึงส่งผลให้พ่อไม่ใช่พ่อในแบบที่ฉันอยากให้เป็น หรือไม่ใช่พ่อในอุดมคติ ที่ลูกๆใฝ่ฝัน

แม่พยายามเล่าเรื่องของพ่อ หรือเล่าว่าพ่อพูดหรือคิดอย่างไรเกี่ยวกับลูกๆมาถ่ายทอดให้ลูกๆได้ฟัง เพื่อแสดงให้เห็นว่าแม้ว่าพ่อจะไม่ได้ใกล้ชิดกับลูกๆ หรือดูราวกับว่าไม่ได้สนใจลูก แต่ก็ยังคงเฝ้ามองพัฒนาการของลูกๆอยู่ห่างๆ เช่น แม่เล่าว่า “พ่อภูมิใจในตัวฉัน และน้องสาว เวลาเจอใครพ่อก็จะคุยว่า ลูกคนโตเรียนจบที่มหาวิทยาลัย กำลังเรียนต่อปริญญาโทอยู่ ลูกอีกคนเรียนที่ม.เชียงใหม่ ใกล้จะจบแล้ว” ทั้งๆที่ในอดีตสิ่งที่ฉันรับรู้จากพี่น้องของแม่คือ พ่อไม่ตีใจที่ฉันซึ่งเป็นลูกคนแรกของครอบครัวเป็นผู้หญิง ไม่เคยสนใจมาดูแลแม่ขณะที่อยู่โรงพยาบาลเพื่อคลอดฉัน ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้พ่อไปมีผู้หญิงอีกคนหนึ่งทีในที่สุดก็ให้กำเนิดลูกผู้ชายคนแรกในช่วงเวลาเดียวกันกับน้องสาวฉัน และประโยคหนึ่งที่แม่มักบอกเล่าให้ลูกๆฟังบ่อยๆคือ “พ่อเค้ารักลูก แต่เค้ารักไม่เป็น เค้าไม่แสดงออก” คำพูดนี้ของแม่ทำให้ฉันฟังแล้วหงุดหงิดและคับข้องใจอยู่เสมอ เพราะพ่อไม่เคยแสดงออกถึงความรักที่มีให้กับลูกๆ ไม่มีคำพูดแสดงความยินดียามที่มีเรื่องดีเกิดขึ้นกับลูกๆ ไม่มีกำลังใจ คำปลอบใจยามเมื่อลูกๆต้องประสบกับปัญหา ไม่มีคำแนะนำยามเมื่อลูกต้องการ มีเพียงแต่ความเงียบ ความเฉยชาที่มีให้กับลูกๆ แม่พยายามทำให้ฉันเห็นว่าพ่อรักลูก โดยการพยายามยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงมาพิสูจน์ให้ฉันได้หายสงสัย เช่น คำพูดของแม่ตอนหนึ่งที่ว่า “คิดดูแล้วกันว่า เวลาแก๊กกับก๊วกอะไรพ่อ พ่อเคยไม่ให้บ้างมั๊ย ขออะไรก็ได้ทุกที พ่อเค้ารักเรา ตามใจเรานะ,” “เวลาแก๊กไปเที่ยวไหนนานๆ พ่อก็ไม่เคยว่า ไม่เคยบ่น” หรือ อย่างเช่นกรณีนี้ที่

น้องสาวฉันกลับมาจากเชียงใหม่ “พ่อก็มักจะให้น้ำที่บ้านขับรถไปรับทุกครั้ง ไม่ปล่อยให้้องกลับมาเอง เพราะกลัวว่าน้องจะหลงหรือลำบากนั่นเอง” ซึ่งการตามใจของพ่อ การไม่พูดว่า ไม่บ่น หรือการไม่ยอมให้ลูกลำบากในกรอบการคิดของแม่คือ การแสดงความรักของพ่อที่มีต่อลูกนั่นเอง

นอกจากนี้แม่มักบอกลูกๆว่า “พ่อเป็นคนน่าสงสาร เค้านี่ไม่มีใคร ลูกๆยังไม่เอาเค้าเลย มีแม่เนี่ยแหละที่เข้าใจเค้าอยู่คนเดียว” หรือ การที่แม่มักเล่าว่าพ่อก็เป็นคนอ่อนไหว เช่น เวลาที่พอกับแม่มีโอกาสดูหนังไปเที่ยวต่างจังหวัด หรือต่างประเทศด้วยกัน พ่อจะเป็นคนซื้อของฝากกลับมาบ้านทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นของกิน หรือของที่ระลึก และพ่อก็จะเป็นคนนำของเหล่านี้ไปจัดเรียงในตู้โชว์ในห้องด้วยตัวเองทุกครั้ง สิ่งนี้แม่มักบอกให้ฉันฟังเสมอว่าพ่อเป็นคนละเอียดอ่อนนะ ไม่ใช่เป็นอย่างที่ลูกๆเข้าใจ ซึ่งตรงข้ามกับความเป็นจริงต่อสิ่งที่ฉันและน้องรับรู้เกี่ยวกับพ่อ เพราะพ่อในการรับรู้ของพวกเราจะเป็นพ่อที่มีแต่ความเย็นชา ห้างเหิน ขี้มด ฯลฯ แม่ชอบมาเล่าให้ฟังว่า “เวลาลูกๆพูดแซวถึงพอกับแม่ หรือพูดเล่นถึงพอกัน เมื่อแม่ไปเล่าให้พ่อฟัง พ่อก็จะยิ้ม” หรือแม่มักมาเล่าว่า “พ่อเค้ามีความสุข ไม่เห็นเหวอว่าพ่อเค้าจะอารมณ์ดี เวลาไปเที่ยวด้วยกันทั้งครอบครัว” ซึ่งสิ่งที่แม่เล่าหากมองย้อนกลับไป จากการสังเกตของฉันก็เป็นเช่นที่แม่นำมาพูดให้ลูกๆฟังจริงๆ

หากพิจารณาจากเรื่องเล่าของแม่จะพบว่า เมื่อแม่เล่าเรื่องพ่อ ทุกครั้งแม่จะไม่ใช้แค่พูดหรือเล่าขึ้นมาเฉยๆ แต่แม่มักจะยกตัวอย่างประสบการณ์ที่ผ่านมาในชีวิต มาอ้างอิงเป็นหลักฐานเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือในคำบอกเล่าของแม่ ซึ่งแม้ว่าจะเป็นหลักฐานที่ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรบนหน้ากระดาษ แต่เป็นการบันทึกหลักฐานที่อยู่ในความทรงจำ ที่สามารถนำกลับมาดูได้ทุกครั้งที่ต้องการ และการระลึกถึงความทรงจำในแต่ละครั้งก็จะมี การคิด วิเคราะห์ ตีความใหม่ตามแต่ความต้องการหรือความจำเป็น ณ เวลานั้นๆ การที่แม่ให้ย้อนกลับไประลึกถึงความทรงจำก็เพื่อให้ลูกๆได้คิด พิจารณา ไตร่ตรองกับประสบการณ์นั้นๆอีกครั้งว่าสิ่งที่แม่พูดเป็นความจริง โดยมีประสบการณ์มาเป็นเครื่องยืนยัน เนื่องจากบ่อยครั้งที่ลูกๆไม่เชื่อในสิ่งที่แม่พูด เพราะคำบอกเล่าของแม่กับการแสดงออกของพอนั้นตรงข้ามกันอย่างสิ้นเชิง

การเล่าเรื่องต่างๆที่ผ่านการรับรู้ของแม่นั้นจะมีทั้งด้านดีและไม่ดีไปพร้อมกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าก่อนที่แม่จะนำประสบการณ์นั้นๆมาเล่าเป็นเรื่อง แม่ต้องกลั่นกรองเรื่องราวต่างๆจากชีวิตประจำวันที่แม่ประสบ พบเห็นมาเล่าให้ลูกฟัง เช่นเดียวกับเรื่องของพ่อ ที่เรื่องเล่าของพ่อที่แม่นำมาเล่าก็มีทั้งด้านดีและด้านไม่ดีควบคู่กันไป เพื่อสร้างความเป็นธรรม หรือ ความเหมือนจริงตรงที่ว่าคนเรามีทั้งด้านดีและด้านไม่ดี ฉะนั้นเรื่องเล่าของแม่จึงไม่ใช่แค่ด้านดีของพ่อเท่านั้น แต่มีด้านไม่ดีด้วย หากแต่ความไม่ดีของพ่อแม่อีกจะนำมาเล่าอย่างสนุกสนาน ไม่จริงจัง ซึ่งแสดงให้เห็น

ว่าแม่ต้องปรับทัศนคติของตัวเองให้มองการกระทำของพ่ออย่างไม่จริงจัง เพราะไม่ต้องการให้ตัวเองและลูกคิดมากกับการกระทำต่างๆของพ่อ การมองโลกในแง่ดีเช่นนี้จะทำให้แม่สามารถจัดการกับปัญหาทุกอย่าง โดยเฉพาะปัญหาของพ่อไปได้ด้วยดี

บทสนทนาที่กล่าวอ้างข้างต้น สะท้อนให้ฉันเห็นว่า เรื่องเล่า ของแม่เป็นทั้งวิธีการหรือกลยุทธ์ที่แม่นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้กับอำนาจของพ่อ และ เป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาไว้ซึ่งสถานะของการเป็นครอบครัวและรักษาไว้ซึ่งระยะห่างของความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่ให้เกิดขึ้นมากไปกว่าที่เป็นอยู่ ฉันนำมาสู่การรักษาไว้ซึ่งสายใยความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ ลูก ให้ดำรงไว้ซึ่งความเป็นครอบครัว แม้จะไม่ใช้ครอบครัวที่อบอุ่น เช่น ครอบครัวในอุดมคติ ที่หลายคนใฝ่ฝัน แต่ก็มีใช้ครอบครัวที่แห้งแล้ง หรือขาดแล้วซึ่งสายใยของความสัมพันธ์แต่อย่างใด แม้จะไม่มี การสื่อสารกันโดยตรง แต่การสื่อสารโดยผ่านเรื่องเล่าของแม่ ที่แม่เป็นฝ่ายนำเรื่องของลูกไปเล่าให้พ่อฟัง หรือนำเรื่องของพ่อมาเล่าให้ลูกฟัง รวมถึงปฏิกิริยาท่าทาง ต่างๆที่เกิดขึ้นหลังจากการเล่าเรื่องของแม่ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่ามันได้ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีๆในจิตใจของทั้งสองฝ่าย หรือมันทำให้ช่องว่างทางความสัมพันธ์ไม่ห่างไปมากกว่านี้ถึงแม้ฉันจะรู้ว่าเรื่องที่แม่นำมาเล่าได้ผ่านการเลือกสรรมาแล้วว่าเรื่องใดควรเล่า หรือไม่ควรเล่า แต่นั่นไม่ใช่ประเด็นสำคัญเลยเมื่อเทียบกับผลที่เกิดขึ้นจากเรื่องเล่าของแม่

ฉันตระหนักในภายหลังได้ว่าเรื่องเล่าของแม่มีอำนาจที่ก่อให้เกิดความรู้สึกได้มากมายต่อจิตใจ ความรู้สึกของผู้ฟัง ดังนั้นสำหรับฉันเรื่องเล่าของแม่จึงไม่ต่างกับ โอเอซิส (oasis) ที่คอยหล่อเลี้ยงความแห้งแล้ง ความขาดแคลนที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และที่สำคัญคือ เรื่องเล่ายังสร้างอำนาจให้กับผู้เล่าเรื่องอีกด้วย จึงทำให้แม่ซึ่งอยู่ในฐานะของผู้เล่าเรื่องมีความสำคัญ และมีอำนาจในการต่อรองกับพ่อกว่าขึ้นในความคิดของฉัน เพราะเรื่องเล่าของแม่มีอำนาจมากในการเปลี่ยนแปลงความคิดความรู้สึกของทั้งสองฝ่าย ซึ่งแม่เองเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้หน้าที่ของเรื่องเล่าดำเนินไปได้ และเป็นผู้บังคับทิศทางว่าต้องการให้เรื่องเล่าดำเนินไปในทิศทางใด เพื่อผลอันใด ดังนั้นอำนาจที่แท้จริงในความเป็นครอบครัวของฉันอยู่ในตัวแม่และเรื่องเล่าของแม่นั่นเอง ซึ่งฉันคิดว่าพ่อเองก็ตระหนักถึงอำนาจเรื่องเล่าของแม่มากขึ้น ทำให้พ่อต้องยอมที่จะเงียบและฟังแม่มากขึ้น

อำนาจของเรื่องเล่ากับตัวตนที่แปรเปลี่ยน

เรื่องเล่า และการนิเทศ เป็นการกระทำ และการสื่อสารที่ผู้หญิงใช้ในชีวิตประจำวัน แม้จะเป็นวิธีการง่ายๆ พบเห็นได้ทั่วไป และเป็นวิธีการที่ปลอดภัย ไม่มีความรุนแรง แต่มันกลับส่งผลสะท้อนอย่างยิ่งใหญ่อันเนื่องมาจากอำนาจภายในครอบครัวฉัน นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงตัวตน ความรู้สึก นึกคิด และมุมมองในเรื่องความรุนแรงของฉัน เนื่องจากแม้ความรุนแรงจะถูกมองว่าเป็นเรื่องระหว่างคนสองคน ในกรณีความรุนแรงในครอบครัวของฉันก็คือ ระหว่างพ่อ-แม่ ซึ่งฉันมองว่าแม่เป็นผู้ถูกกระทำ พ่อเป็นผู้กระทำ ฉันสรุปว่าแม่อ่อนแอ การมองอย่างผิวเผินเช่นนี้ทำให้ฉันมีติดบอดกับวิธีต่อสู้ ต่อรองของแม่ที่แนบเนียน ปลอดภัย เป็นวิธีการต่อสู้แบบผู้หญิงที่แม่เลือกใช้ภายใต้ความเหนือกว่าทางอำนาจของผู้ชาย ภายใต้สภาวะครอบครัวที่เปราะบาง ซึ่งสามารถบ่อนเซาะอำนาจของผู้ชายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถรักษาบาดแผลที่เกาะกินใจลูกๆ ให้บรรเทาลง ซึ่งส่งผลถึงการคงอยู่ของครอบครัวฉัน

ประสบการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวของฉัน ได้เปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิด และตัวตนของฉัน กล่าวคือ ฉันสร้างภาพเหมารวมว่าผู้ชายทุกคนต้องเป็นเหมือนกันหมด ดังนั้น ฉันจึงโกรธ และเกลียดผู้ชายทุกคน เพราะฉันคิดเพียงว่า ผู้ชายทุกคนก็เห็นแก่ตัวเหมือนกับพ่อของฉัน ไม่มีใครสนใจ ใส่ใจว่าผู้หญิงจะรู้สึกอย่างไร แต่ในทางตรงข้าม ฉันก็อยากเป็นผู้ชาย เพราะจากประสบการณ์ในครอบครัวของฉันนั้นทำให้ฉันเรียนรู้ว่า พ่อมีอำนาจสูงสุดในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวต้องเชื่อฟัง พ่อมีอภิสิทธิ์ และได้เปรียบทุกอย่างในชีวิตครอบครัว และอยู่อย่างสุขสบายบนความลำบากกายของแม่ เช่น ไม่ต้องรับผิดชอบงานต่างๆ ในบ้าน เมื่อกลับเข้ามาในบ้าน อาหารเตรียมไว้แล้ว ชุดทำงานก็เตรียมพร้อมแล้วสำหรับการเริ่มต้นวันใหม่ มีเวลาเหลือเฟือในการพักผ่อน ฯลฯ ในขณะที่ผู้หญิงในบ้าน เช่น แม่และยายฉัน ทำงานทั้งนอกบ้านและในบ้าน เมื่อกลับเข้ามาในบ้าน แม่ก็ยังต้องรับผิดชอบงานบ้าน และเรื่องส่วนตัวของลูกๆ อีก

ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในครอบครัวฉันนี้ ทำให้ฉันได้รู้ว่าการเป็นผู้หญิงนั้นต้องเหนื่อยหนักหนาสาหัสเพียงใด และผู้ชายสบายเพียงใดเมื่อก้าวเท้าเข้ามาในบ้าน สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ฉันเห็นว่าผู้ชายไม่ได้มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจ หรือการออกคำสั่งเท่านั้น แต่มีอำนาจไปถึงการสั่งให้ใครในครอบครัวทำอะไรก็ได้ ดังนั้นฉันจึงเริ่มเกลียดและโกรธตัวเองที่เป็นผู้หญิง เพราะด้วยการเรียนรู้บทบาทความเป็นเพศในครอบครัวทำให้ฉันเห็นว่า เพศหญิงเป็นเพศที่เสียเปรียบตลอดเวลา ฉันเกลียดตัวเองที่เกิดมาเป็นลูกผู้หญิง แล้วทำให้พ่อไม่พอใจ ไม่มาเหลียวแล ดูแลแม่ และไปมีลูกใหม่กับผู้หญิงคนอื่น จนทำให้แม่ฉันต้องซ้ำใจ และประเด็นเรื่องผู้หญิงนั่นเองที่เป็น

สาเหตุให้แม่ต้องเจ็บตัวและเจ็บใจเมื่อพูดพาดพิงไปถึงการมีผู้หญิงคนอื่น ๆ ของพ่อ แต่ในทางตรงกันข้ามขณะที่ฉันเกลียดและโกรธความเป็นผู้หญิงในตัวของฉัน ฉันกลับอยากเป็นผู้ชาย ดังนั้นฉันจึงเลียนแบบลักษณะการแต่งตัวของผู้ชาย เช่น การใส่กางเกงสแล็คขายาว ใส่เสื้อเชิ้ต หรือ ใส่เสื้อตัวหลวมโคร่ง เพื่อปกปิดหน้าอกของตนเอง แขนงสร้อยพระแบบที่เป็นสร้อยตะกรุด ฯลฯ และพยายามทำตัวเหมือนผู้ชาย เช่น พูดจาลงท้ายด้วยคำว่าครับ เดินหลังค่อม เพราะไม่ต้องการให้ใครสนใจบริเวณหน้าอก เจียบขริ้ม ห้างเหิน ฉวยเมย ฯลฯ

ความรู้สึกในขณะนั้นที่เกิดขึ้นกับฉันทำให้ฉันเข้าใจถึงสิ่งที่ รูธ วิทีย์ กล่าวถึงความโกรธที่แฝงฝังอยู่ในความเป็นเพศของเรา นั่นคือ ผู้ชายถูกกล่อมเกลาและให้รางวัลสำหรับการครอบงำและความโกรธ ผู้ชายกระตุ้นให้เปลี่ยนความโกรธเป็นความก้าวร้าว ซึ่งถ้าวิธีการนี้ไม่สามารถแสดงออกได้ การแก้ปัญหาสามารถจบลงด้วยความรุนแรง อันเป็นหนทางที่ยอมรับได้ในสังคมกับการที่ผู้ชายใช้ความรุนแรงจัดการกับการดูถูกหรือการคุกคามถึงอำนาจของเขา ในทางตรงกันข้ามระบบปิตาธิปไตยไม่ได้ให้คุณค่า หรือนับถือผู้หญิงในฐานะที่เธอเป็นผู้อ่อนโยน หรือผู้อยู่ใต้อำนาจ แต่ผู้หญิงกลับถูกสอนว่าการแสดงความโกรธ หรือการแก้ปัญหาด้วยการใช้ความรุนแรง เป็นสิ่งที่ไม่ใช่ผู้หญิง (unfeminine), ไม่เหมาะสมกับความเป็นผู้หญิง และไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม เพราะความโกรธไม่ใช่คุณสมบัติของผู้หญิง ดังนั้นความโกรธจึงถูกเก็บกดเอาไว้ข้างใน อันนำมาซึ่งความหดหู่ ความเศร้า เพราะไม่สามารถแสดงความโกรธได้ และด้วยเหตุผลนี้จึงดูราวกับว่า ผู้หญิงไม่มีตัวตน ต้องการการพึ่งพิง การแสดงความเป็นเจ้าของ และถูกกระทำจากความก้าวร้าวภายใน¹⁴

ความโกรธที่ทำลายล้างเช่นนี้เป็นความโกรธที่ทำอันตราย และต้องการแก้แค้นกับคนที่ทำให้ผู้หญิงทุกข์ทรมาน เพราะการไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ผู้หญิงจึงนิยามตัวเอง และเลียนแบบพฤติกรรมของผู้กดขี่ (ผู้ชาย) ด้วยการต่อสู้กับความโกรธ ซึ่งแสดงออกด้วยการต่อสู้ความรุนแรงด้วยความรุนแรง ผู้หญิงต่อสู้ ป้องกันตัวเองจากผู้กดขี่ ที่ทำร้ายผู้หญิง เพื่อจะเอาชนะคนที่ทำร้าย¹⁵

ที่สำคัญที่สุดคือ ด้วยความคิดที่ตื่นขึ้น มองอะไรด้วยความผิวเผินของฉัน ทำให้ฉันเกลียดความเป็นผู้หญิงของแม่ และความอ่อนแอ, การยอมจำนนอย่างไม่มีอำนาจของแม่ภายในครอบครัวไปด้วย จึงส่งผลให้ฉันมีปฏิกิริยาที่ไม่ดี ไม่เหมาะสม และมีปฏิกิริยาที่ต่อต้านแม่ เช่น พูดจากับแม่น้อยลง ทะเลาะกับแม่ในหลายๆ เรื่องที่แม่ยอมให้พ่อกระทำ แม้ว่าแม่จะเจ็บปวด เช่น

¹⁴Ruth Whitney, Feminism and Love : Transforming Ourselves and Our World, p.199.

¹⁵Ibid., p.152.

การนำลูกของผู้หญิงอีกคนเข้ามาให้แม่เลี้ยง และแม่ก็เลี้ยงดูอย่างดี ฯลฯ การมองอำนาจด้วยสายตาของฉันทำให้ฉันมองข้ามการต่อสู้ ต่อรองทางอำนาจของแม่ผ่านเรื่องเล่า และความสำคัญในเรื่องเล่าของแม่ ซึ่งทำให้ฉันไม่เข้าใจการกระทำของแม่ อันนำมาสู่การทำร้ายแม่ และทำร้ายตัวเอง อีกทั้งทำให้มองไม่เห็นการต่อรอง และการใช้อำนาจของแม่ในแบบที่ผู้หญิงใช้อยู่ตลอด นั่นคือ การใช้อำนาจด้วยความรัก

อย่างไรก็ตามฉันก็สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาที่ย่ำแย่ในชีวิตมาได้ จากการเรียนสตรีศึกษา ทำให้ฉัน “ฟัง” แม่อย่างเข้าใจมากขึ้น ฉันจึงหันกลับไปสนใจ และเห็นความสำคัญในเรื่องเล่าของแม่ เมื่อฉันเข้าใจในสิ่งที่แม่ทำ ทำให้ฉันเคารพในความคิด และการตัดสินใจของแม่มากขึ้น และเปลี่ยนมุมมองในการมองเพศหญิง ด้วยวิธีคิดแบบไร้ซึ่งอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จ ส่งผลให้ฉันภูมิใจในความเป็นผู้หญิง ที่เกิดมาเป็นลูกของแม่ และรักตัวเองมากขึ้น

ในส่วนของกล่าวถึงต่อไปนี้เป็น คำตอบของการที่แม่เลือกที่จะอยู่ในความสัมพันธ์แห่งความรุนแรงนั้นคือ เหตุผลของความรัก และการเป็นแม่ เมื่อวิธีการในการต่อรองทางอำนาจผ่านเรื่องเล่าของแม่ได้ผลทำให้แม่มีอำนาจในครอบครัวมากขึ้น ฉันจึงนำเสนอในเรื่องของอำนาจ หากแต่เป็นอำนาจที่แตกต่างไปจากอำนาจของผู้ชาย (พ่อ) เพราะอำนาจในครอบครัวของฉันนั้นได้ถ่ายโอนมาอยู่ในมือของผู้หญิง (แม่ฉันเอง) ฉันจึงสะท้อนให้เห็นว่าเมื่อแม่มีอำนาจ แม่ได้ใช้อำนาจของแม่ด้วยความรัก ที่สะท้อนผ่านการกระทำ คำพูด ความคิดของแม่ และบทบาทของการเป็นแม่ กล่าวคือ เมื่อแม่ใช้เรื่องเล่าในการเป็นหนทางของการต่อสู้ ต่อรองในครอบครัว สิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่แม่ใช้ควบคู่ไปด้วยคือ ความรัก เพราะทุกครั้งที่แม่เล่าเรื่อง แม่จะเล่าด้วยความรัก เมื่อแม่เล่าถึงพ่อ แม่จะไม่ทำลายอำนาจของพ่อด้วยการใส่ร้าย แม่ไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิด เมื่อแม่สอนเราแม่จะสอนให้เห็นว่าอำนาจที่พ่อใช้นั้นนำไปสู่ความโดดเดี่ยวอย่างไร เมื่อแม่ต่อรอง และแย่งชิงอำนาจในครอบครัวจากพ่อ แม่ใช้อำนาจที่แม่มีในทางสร้างสรรค์ ในหนทางที่เต็มไปด้วยความรัก ซึ่งก่อให้เกิดผลดีกับทุกฝ่ายในครอบครัว แม่แสดงความรักด้วยการกระทำ แม่ทำให้เราเห็นว่าแม่เป็นผู้กระทำทางความรัก ไม่ใช่ผู้ถูกกระทำจากความรัก เมื่อแม่มีอำนาจ อำนาจของแม่ไม่ใช่การกดขี่ ครอบครัว แต่เป็นหนทางของการปลดปล่อย และเป็นอิสระ

เมื่อแม่ใช้อำนาจด้วยความรัก แม่จึงได้ความรักตอบ แม่แสดงให้เห็นว่าความรักของแม่ไม่ได้คับแคบ หรือจำกัดอยู่แค่เพียง ความรักฉันที่ชั่วสาว แต่ความรักของแม่มีให้กับคนมากมายที่รายล้อมอยู่ในชีวิตแม่ ซึ่งก่อให้เกิดเครือข่ายของความรักที่โยงใยจากแม่ สู่มหาชิกภายในครอบครัว จากครอบครัวสู่สังคม

จากประสบการณ์ในครอบครัวของฉัน ทำให้ฉันได้เรียนรู้ว่า อำนาจไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว แต่เป็นสิ่งลื่นไหล เป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ พร้อมทั้งสามารถถ่ายโอนไปสู่ทุกคนได้ภายใต้การปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัว ดังที่ ยีน มาราเชค (Jeanne Maracek), เกลندا รัสเซล และแจนนิช โบฮาน (Glenda Russell and Janice Bohan) ได้อธิบายไว้ว่า อำนาจเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม เป็นบางสิ่งที่มีอยู่เพียงแคภายในบริบทของการปฏิสัมพันธ์ และเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการปฏิสัมพันธ์ และอลิซาเบธ เจนเวย์ (Elizabeth Janeway) ในหนังสือ *Power of the Weak*, 1981 กล่าวไว้ว่า อำนาจไม่ใช่สิ่งที่ถูกควบคุม แต่เป็นกระบวนการที่คนเกี่ยวข้องกัน ไม่ใช่บางสิ่งที่มีคนมี แต่เป็นบางสิ่งที่มีคนทำ¹⁶ แต่ทว่าสิ่งสำคัญที่สุดที่ฉันได้สังเกตเห็นจากประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของฉันคือ อำนาจไม่ใช่การทำลายล้างเพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับว่า ใครคือผู้กุมอำนาจ และใช้อำนาจไปในทิศทางใด

อำนาจของแม่

เรื่องราวความรุนแรงที่เกิดขึ้นในชีวิตของแม่ฉันทำให้ฉันได้เห็นถึง รอยทางของการเติบโตทางความคิดที่ชาญฉลาดของแม่ในเรื่องความรุนแรง กล่าวคือ การได้เห็นจุดเริ่มต้นของความเจ็บปวดจากความรุนแรง จากน้ำตา การร้องไห้ โวยวาย มาสู่ความเงิบงันที่เฝ้าตอกย้ำความคิดที่โทษตัวเองอยู่ตลอดเวลาว่า ตัวเองทำอะไรผิด ตัวเองไม่ดีตรงไหน มาสู่การคิดสู้กลับด้วยการโต้เถียงทางวาจา และสิ้นสุดที่การต่อสู้ทางกาย หากแต่สิ่งเหล่านี้กลับยิ่งทำให้แม่เจ็บปวดทรมานร่างกายมากขึ้น พร้อมกับจิตใจที่บอบช้ำอย่างสาหัส ซึ่งหมายรวมถึงตัวตนและจิตใจของลูกๆ ด้วย เมื่อแม่เรียนรู้ว่าการตอบโต้ ต่อสู้ ต่อรองต่างๆ ที่แม่เลือกใช้นี้ ไม่สามารถแก้ปัญหา หรือบรรเทาความเจ็บปวดใดๆ ได้ แต่ยิ่งทำให้ตัวเองและลูก อีกทั้งคนรอบข้างในครอบครัวต้องเจ็บปวดมากขึ้นเรื่อยๆ

ประสบการณ์ของแม่ในระหว่างทางที่แม่จะเจ็บปวด หากแต่นำมาสู่การตระหนักรู้ ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการต่อต้าน และการปลดปล่อย แม้ว่าการต่อสู้ ต่อต้านทุกชนิดมักนำมาซึ่งความเจ็บปวดเสมอ การต่อต้านของแม่ในระยะแรกที่แม่ใช้ทำให้พ่ายแพ้ และเจ็บปวดตลอดเวลา แต่สิ่งหนึ่งที่ฉันพบเห็นอยู่เสมอในระหว่างทางของการเรียนรู้ เติบโตของแม่นี้ คือ แม่ไม่เคยยอมแพ้ต่อ

¹⁶Hilary M. Lips, "Power : Social and Interpersonal Aspects," *Encyclopedia of Women and Gender : Sex Similarities and Differences and the Impact of Society on Gender* Vol. Two (L-Z) (2001):848.

อำนาจที่เหนือกว่า แม่แม่จะอยู่ในสถานะที่ไม่มีอำนาจ ที่อาจนำมาสู่ความไม่มีพลัง การปฏิเสธตัวเอง ความผิดและความหดหู่ หากแต่มันสามารถก่อให้เกิดความตระหนักรู้ภายในจิตใจถึงการตัดสินใจอย่างเป็นจริง ที่ส่งผลให้เกิดการตื่นตัว และสังเกตเห็นกระบวนการของการกดขี่ ซึ่งสิ่งนี้พัฒนาไปสู่เครื่องมือของการอยู่รอด ทุกครั้งที่แม่ล้ม แม่มักจะยืนขึ้นมาใหม่อีกครั้งได้เสมอ แม้ว่าแม่จะต้องต่อสู้ ต่อต้านกับอำนาจที่ทำร้ายแม่ซ้ำก็ครั้ง แม่ต้องพ่ายแพ้ซ้ำก็หน แต่แม่ไม่เคยหยุดคิดหรือยอมแพ้ที่จะหาวิธีการในการจัดการกับสิ่งที่แม่เผชิญ ซึ่งแน่นอนว่าทางออกของการยุติความสัมพันธ์โดยการหย่าร้างไม่ใช่หนึ่งในทางเลือกของแม่

เมื่อแม่ตัดสินใจที่จะคงความเป็นครอบครัวเอาไว้ แม่ได้ตระหนักรู้ว่า การใช้วิธีการของผู้กดขี่ หรือผู้มีอำนาจในการต่อสู้ ต่อต้าน เช่น การต่อสู้กลับด้วยความรุนแรง ภายใต้สังคมปิตาธิปไตยนั้นไม่ได้ผล การต่อสู้ ต่อต้านด้วยหนทางของผู้กดขี่นั้นไม่สามารถทำให้แม่เป็นฝ่ายชนะได้ แต่กลับยิ่งทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงเรื่อยๆ ซึ่งนำมาสู่การตกผลึกทางความคิดของแม่ในการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการกับความรุนแรงที่เกิดขึ้น นั่นคือ การใช้กลวิธีที่แสนธรรมดาที่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ที่ดูราวกับไม่มีพิษไม่มีภัย หากแต่ทรงพลังอย่างมากและเป็นสิ่งที่แม่ถนัดก็คือ การเล่าเรื่อง แม่ใช้การเล่าเรื่องเป็นกลวิธีสำคัญในการการต่อรอง และแย่งชิงอำนาจกับพ่อ อันนำมาสู่การเปลี่ยนผ่านทางอำนาจที่เกิดขึ้นในครอบครัวฉัน และเมื่อการต่อรอง แย่งชิงอำนาจของแม่ประสบผลสำเร็จ จึงทำให้ฉันได้เห็นว่า การใช้อำนาจของแม่นั้นแตกต่างจากการใช้อำนาจของพ่อ และก่อให้เกิดผลที่แตกต่างกันอีกด้วย

การใช้อำนาจของแม่นั้น เป็นการใช้อำนาจด้วยความรัก ความเข้าใจที่มีให้กับพ่อ ผู้กระทำความรุนแรง และลูกๆ แม่ไม่เคยลุ่มหลงในอำนาจที่ตัวเองมี แม่ใช้อำนาจในลักษณะที่แผ่กระจายออกไปทุกทิศทาง (horizontal) ไม่ใช่ใช้อำนาจที่แผ่ลงมาจากเบื้องบน (vertical) อำนาจของแม่ไม่ใช่อำนาจของการทำลายล้าง การออกคำสั่ง หรือการแสดงความเหนือกว่า แม่ใช้อำนาจที่แม่ช่วงชิงจากบริบทความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่แฝงฝังไว้ด้วยความรุนแรงด้วยวิถีทางของแม่นั้น คือ วิถีทางแห่งความรัก ความเข้าใจ การให้อภัย การให้ออกาส

แม่ใช้อำนาจแห่งความรักมาปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์แห่งความรุนแรงในครอบครัวสู่การให้ออกาส การเริ่มต้นใหม่ และการทำความเข้าใจ และใช้อำนาจแห่งความรักในการประสานความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นครอบครัว ลักษณะของการใช้อำนาจของแม่นั้น ได้สะท้อนออกมาในงานของ ลินดา คาร์ลี (Linda Carli)¹⁷ ที่แสดงความเห็นว่า ภาพเหมารวมความเป็นเพศที่แพร่หลายในสังคมปิตาธิปไตยขณะนี้ ผู้หญิงถูกมองว่าเป็นผู้มีอำนาจ

¹⁷ Ibid., p.848.

น้อยกว่าผู้ชาย ด้วยลักษณะของความเป็นผู้หญิงจึงทำให้เข้าถึงอำนาจได้น้อยกว่าผู้ชาย ผู้ชายใช้อำนาจด้วยการสั่ง ที่อยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง และได้รับการยืนยัน ในขณะที่ผู้หญิงใช้อำนาจบนฐานของความอบอุ่น ความเห็นด้วย และความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งในแง่แล้ว ความคิดดังกล่าวมีนัยยะเดียวกับ นักทฤษฎีสตรีนิยม เจน อัลเพิร์ต (Jane Alpert) ในบทความ “Mother-Right”¹⁸ ที่ได้แสดงความคิดเห็นว่า ระบบปิตาธิปไตยอยู่ในสภาวะที่แย่งชิง เนื่องจากผู้หญิงใช้อำนาจแตกต่างจากผู้ชาย อำนาจของผู้หญิงไม่ใช่การแสดงความเป็นเจ้าของ หรือครอบครอง ไม่มีความรุนแรง และไม่ทำลายล้าง ในขณะที่ ผู้ชายใช้อำนาจเหนือคนอื่น เพื่อดำรงตัวตนของตัวเองไว้ โดยเริ่มจากผู้หญิงและเด็กในครอบครัวผ่านการแต่งงานด้วยความรัก

ความรัก

ภายใต้ระบบปิตาธิปไตย อำนาจเป็นคำที่สำคัญที่สุด และเป็นความสัมพันธ์ที่สำคัญที่สุดในระบบความสัมพันธ์แบบครอบครัว มิติที่สำคัญที่จะกล่าวถึงคือ อำนาจปฏิบัติการผ่านความรักการแต่งงาน ครอบครัว ความรักต่างเพศ การแบ่งงานกันทำระหว่างเพศ ฯลฯ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เกิดขึ้นได้ด้วยเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการผูกพันชีวิตของคนสองคน หรือหลายคนไว้ด้วยกันคือ ความรัก ที่มีสถาบันครอบครัวรองรับอย่างถูกกฎหมายผ่านประเพณีของการแต่งงาน เงื่อนไขของความรักเป็นปัจจัยหลักของการผูกโยงชีวิตผู้หญิงไว้ภายใต้สถาบันครอบครัว

ความคิดในเรื่องอำนาจกลายเป็นอำนาจทางความคิด ซึ่งเติมเต็มและเชื่อมโยงความคิดเรื่องอำนาจในอื่นๆ ทั้งในตะวันออก และตะวันตก ความรักทางเพศถูกมองว่าเป็นการใช้ อำนาจเหนืออีกคนหนึ่ง หรือการตกอยู่ภายใต้อำนาจของใครบางคน อันหมายถึง ความไม่มีอำนาจ ดังนั้นการที่นักสตรีนิยมนำความรักมาวิเคราะห์ในมุมมองของความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของรักต่างเพศนั้น จึงสะท้อนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวนั้น ฝ่ายที่มีอำนาจคือ ผู้ชาย ผู้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิง (รวมทั้งลูก) ในครอบครัว ผู้หญิงตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชาย ในนัยยะนี้คือผู้หญิงเป็นฝ่ายไม่มีอำนาจ และถูกกระทำ

¹⁸ Adrienne Rich, “The Kingdom of The Father,” Feminism : Critical Concepts in Literary and Cultural Studies Vol IV : Feminism and the Politics of Difference (2001):90.

นักสตรีนิยมกระแสหลักจำนวนมากมีมุมมองเกี่ยวกับความรักว่า ในสังคมปิตาธิปไตยความรักคือการกดขี่ หรือ การเจ็บป่วย ตัวอย่างเช่น ที-เกรซ อัทกินสัน (Ti-Grace Atkinson) ใน *Amazon Odyssey* (New York : Links Books, 1974), pp.41-44. ที่แสดงความเห็นว่า รักคือจุดศูนย์กลางที่สำคัญที่สุดทางจิตวิทยาในการปฏิบัติอย่างโหดร้ายต่อการเหยียดผู้หญิง คุณค่าและสถาบันต่างๆ เป็นเครื่องมือของการกดขี่ผู้หญิง รวมถึง การแต่งงาน ครอบครัวยุติธรรม เพศสัมพันธ์ รัก ศาสนา โสเภณี ในขณะที่ เฟรนช์ (French), ผู้เขียน *Beyond Power*, p.445. ยืนยันว่า รักในระบบปิตาธิปไตยทำหน้าที่ในฐานะที่เป็นการกดขี่ในโลกของนักสตรีนิยม รักจะกลับมาบริสุทธิ์อีกครั้ง ก็ต่อเมื่อไม่มีการบังคับของการแสดงบทบาทภายใต้โครงสร้างอำนาจและหน้าที่ในฐานะที่เป็นการกดขี่ ดังเช่นที่เกิดขึ้นทั่วไปในโลก¹⁹

อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าสังเกตต่อจากนี้คือ รักก่อให้เกิดความรุนแรง และการกดขี่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นหรือ เพราะจากประสบการณ์ที่แม่มอบให้กับฉันและครอบครัวนั้น รักมีมิติที่แตกต่างออกไป ในแวดวงการศึกษาของนักสตรีนิยมก็เช่นกัน มุมมองเรื่องรักก็มีความแตกต่างกัน พวกเขาเหล่านั้นใช้ความรักเป็นอาวุธในทางสร้างสรรค์ของการต่อสู้ ต่อต้าน กับระบบที่กดขี่ ครอบครัวผู้หญิง เพื่อจรรโลงสังคมที่ตนอยู่ให้สงบสุข ตัวอย่างเช่น Jane Addams and Dorothy Day นักสตรีนิยมชาวอินเดียนแดงในอเมริกา กลับมองว่า รักไม่ใช่การถูกกระทำ แต่เป็นพลังของการกระทำที่ส่องสว่างที่สุด²⁰

ในงานเขียนเรื่อง *Feminism and Love* ของ รุท วิทนี²¹ ได้แสดงให้เห็นมุมมองความรักในอีกแง่มุมหนึ่งที่ถูกมองข้าม และละเลยไป นั่นคือ การมองว่ารักไม่เพียงแค่ว่าเป็นคำตอบต่อความต้องการพื้นฐานของเรา แต่มันยังช่วยให้เราดูแลคนอื่นและสร้างชุมชนแห่งความรักขึ้นมาพร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่าเมื่อใช้อำนาจด้วยความรัก รักจะกลายเป็นหนทางของการต่อต้าน และการปลดปล่อยผู้หญิง รวมทั้งผู้ที่ถูกกดขี่ ถูกเอาเปรียบทั้งหลายในทุกระบบความสัมพันธ์ภายใต้วัฒนธรรมแบบปิตาธิปไตย ที่การใช้อำนาจเป็นไปในลักษณะของการครอบงำแบบสูงต่ำ เช่น สามี-ภรรยา, ครู-นักเรียน, หมอ-คนไข้, คนขาว-ผิวสี, หัวหน้า-ลูกน้อง เป็นต้น

¹⁹Ibid., p.226.

²⁰Ruth Whitney, *Feminism and Love : Transforming Ourselves and Our World*, p.199.

²¹Ibid.

วิทนียืนยันอย่างหนักแน่นว่า ความรักช่วยให้เราค้นพบพลังอำนาจในตัวเอง และปลดปล่อยตัวเรา ที่สำคัญคือ ความรักกลายมาเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการต่อสู้ ที่ทำให้ผู้มีอำนาจในระบบปิตาธิปไตยต้องหันเกรงไปกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการต่อสู้ด้วยความรัก ในลักษณะที่นักสตรีนิยมจำนวนหนึ่งสนับสนุนและแสดงออก กล่าวคือ ความรักและสตรีนิยม เป็นวิสัยทัศน์และภาคปฏิบัติการของความรักที่เป็นการแก้ไขปัญหาคือการทำลายและการใช้อำนาจแบบปิตาธิปไตย แนวความคิดนี้ได้ท้าทายมุมมองของปิตาธิปไตยและอำนาจการควบคุมของมัน นั่นคือ สตรีนิยมสนับสนุน ส่งเสริมอำนาจของความรัก (power of love) ในขณะที่ปิตาธิปไตยส่งเสริม ความรักในอำนาจ (the love of power) ความรักเป็นพื้นฐานของสตรีนิยม ในขณะที่การกดขี่ ครอบงำคือโครงสร้างพื้นฐานของระบบปิตาธิปไตย ที่ได้บิดเบือนความหมายของความรัก และทำให้ความหมายของความรักคับแคบลง ด้วยการเสนอมุมมองของความรัก ในลักษณะของความรักแบบโรแมนติก หรือความรักฉันทิ์สาว และการเสียสละตน เท่านั้น

ดังนั้นสำหรับวิทนีแล้ว สตรีนิยมคือ วิสัยทัศน์และภาคปฏิบัติการของความรัก สตรีนิยมเป็นการกระทำด้วยความรักในการกำจัดรูปแบบของการกดขี่ ครอบงำในทุกรูปแบบ ในทุกความสัมพันธ์ มันแสดงถึงความเคารพ การปลดปล่อย ความเสมอภาค ความยุติธรรม และความรักของทั้งผู้หญิงและผู้ชาย อีกทั้งเปลี่ยนแปลงโลกด้วยการดูแลความรักของปัจเจกชน และการสร้างชุมชนของความรัก สตรีนิยมคือความรักด้วยการกระทำ และแทนที่ความรักในอำนาจของระบบปิตาธิปไตยด้วยคุณค่าสูงสุดในอำนาจของความรัก

งานเขียนของ เบล ฮุกส์ ที่ชื่อว่า All About Love ได้ให้มุมมองความรักที่น่าสนใจเช่นกัน โดย ฮุกส์มองว่า ครอบครัวยุคใหม่เป็นสถาบันพื้นฐานที่สอนเกี่ยวกับความรัก (school for love) ที่เชื่อมโยงได้กับระบบปิตาธิปไตย อีกทั้งการให้คำจำกัดความของความรักนั้นมีแนวโน้มในการเน้นย้ำไปที่ความรักแบบโรแมนติก ซึ่งความรักเช่นนี้เป็นความรักที่ลวงตาเรา อันนำมาซึ่งความยากลำบากในการนิยามความหมายของมัน และท้ายที่สุดก็คือ การนำไปสู่ความยากลำบากในการรัก นอกจากนี้ ฮุกส์ ได้หยิบยกเอาแนวความคิดที่น่าสนใจในเรื่องความรักของฟรอมม์ คิงและเมอร์ตัน (Fromm, King and Merton)²² ที่สอนเกี่ยวกับความรักว่า เป็นการกระทำที่ทรงพลังที่นำพวกเราไปสู่ชุมชนที่ใหญ่กว่าของโลก การปฏิบัติการของความรักไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพียงแค่ว่าให้ความพึงพอใจในชีวิตของปัจเจกชนเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่ความรักเป็นหนทางขั้นพื้นฐานของการ

²²bell hooks, All About Love : New Visions (New York : Collins Publishers, 2001), p.76.

สิ้นสุดการครอบงำและการกดขี่ นี่เป็นกระบวนการทางการเมืองที่สำคัญของความรักที่บ่อยครั้งไม่ถูกพบเห็นในงานเขียนปัจจุบันนี้

แม่ฉันกับความรัก

นักสตรีนิยมกระแสหลักจำนวนมากมองว่า “ความรัก” เป็นอุดมการณ์ที่ใช้ในการกดขี่ ครอบครองทุกอณูของชีวิตผู้หญิงได้อย่างเด็ดขาดและแนบเนียน ในขณะที่การแต่งงานเป็นประเพณีปฏิบัติที่ยึดโยงชีวิตผู้หญิงอย่างถูกต้องทั้งทางกฎหมาย และศีลธรรมผ่านสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันพื้นฐานที่สุดของการกดขี่ ควบคุมผู้หญิงให้อยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชาย

แม้ว่า “ความรัก” เป็นกับดัก หลุมพรางที่แยบยลในสังคมชายเป็นใหญ่ตามความคิดเห็นของนักสตรีนิยมกระแสหลัก หากแต่ความรักเป็นสิ่งจรรโลงการดำรงอยู่ของชุมชน และเป็นสิ่งที่ผู้หญิง “เลือก” ที่จะปฏิบัติด้วยความตั้งใจในการเสียสละ การบริการคนอื่นในทุกวันของชีวิต พวกเขาทำมันด้วยความเต็มใจ และตั้งใจ ไม่ใช่เป็นเพราะโชคชะตาทางกายภาพกำหนดให้พวกเขา

หากการค้นหาคำตอบของคำถามที่ฉันสงสัยอยู่ตลอดเวลาว่า ทำไมแม่ไม่เลิกกับพ่อ ทั้งๆที่ปัจจัยแวดล้อมต่างๆสนับสนุนให้แม่เลิกกับพ่อได้ ไม่ว่าจะเป็นเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ที่แม่มีงานรองรับโดยการรับราชการครู, แม่มีสังคมของแม่เองในโรงเรียน หรือการสนับสนุนจากลูก สมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ รวมถึงเพื่อนๆของแม่ หากแต่แม่เลือกที่จะไม่เลิก และเลือกที่จะหาหนทางในการต่อรองกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นด้วยวิธีของแม่เอง

แม้ว่าคำถามของฉันจะไม่เคยได้รับคำตอบจากแม่เลย แต่การกระทำของแม่ทำให้ฉันได้เรียนรู้ว่าเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่แม่เลือกที่จะคงความเป็นครอบครัวเอาไว้คือ เหตุผลของความรัก ที่แม่มีให้กับพ่อ กับตัวแม่เอง และลูก แม่รักตัวเอง เพราะแม่รู้ว่าใจแม่รักพ่อ แม่รักลูก เพราะแม่ไม่ต้องการให้ลูกไปมีพ่อใหม่ แม่รักพ่อ เพราะแม่รู้ว่าพ่อไม่เคยได้ความรักในครอบครัวที่พ่อเติบโตมา แม่จึงมักบอกลูกๆเสมอว่า พ่อรักลูก แต่พ่อรักไม่เป็น สิ่งเดียวที่แม่พยายามทำคือการแสดงความรักในรูปแบบของแม่ให้พ่อและลูกเห็นว่า แม่เป็นผู้กระทำในความรัก แม่เป็นผู้ใช้อำนาจด้วยความรัก ดังนั้นความรักของแม่จึงไม่ใช่การกดขี่ หรือครอบงำ เมื่อแม่เลือกที่จะคงความเป็นครอบครัวเอาไว้แม่จึงเลือกที่จะสู้ในหนทางที่แม่เรียนรู้จากประสบการณ์ของการตกผลึก

ทางความรู้ของแม่ จากการต่อรอง ต่อสู้กับอำนาจต่างๆที่ครอบงำอยู่ในทุกองคฺของชีวิตทั้งในครอบครัวและสถาบันภายนอกอย่างเฉียบแหลม

สังคมไทยเป็นสังคมแบบปิตาธิปไตย ที่ให้อภิสติท์ผู้ชายเหนือกว่าผู้หญิงทั้งในสถาบันครอบครัว และสถาบันภายนอกต่างๆ แต่ไม่ว่าด้วยเหตุผลใด ความเป็นจริงอย่างหนึ่งที่เราต้องตระหนักคือ ทุกคนจำเป็นต้องใช้ชีวิตอยู่ให้ได้ภายในโครงสร้างที่ไม่เท่าเทียมนี้ สำหรับประสบการณ์ในครอบครัวของฉันนั้น ทำให้ฉันพบว่าแม้ว่าแม่จะเหนื่อยเป็นสองเท่าจากการทำงานทั้งนอกบ้าน และในบ้าน หากแต่แม่รักที่จะทำ แม่ทำทุกอย่างด้วยความตั้งใจและเสียสละ ซึ่งเป็นภาคปฏิบัติกรของความรักที่สำคัญที่แม่ได้แสดงให้ฉันเห็น แม่ตั้งใจ และเต็มใจทำทุกอย่างให้ทุกคนในบ้านมีความสุข แม่แม่เหนื่อยแต่แม่ก็มีความสุข เพราะความสุขของแม่ ขึ้นอยู่กับความสุขของทุกคน ในแ่งนี้นักสตรีนิยมจำนวนมากมองว่าผู้หญิง ถูกสั่งสอน หลอหลอม กล่อมเกล้าในสังคมปิตาธิปไตย ในเรื่องของความเป็นผู้หญิง และความรัก ที่ส่งผลให้ผู้หญิงเสียเปรียบ กล่าวคือ ภาระ หน้าที่ในบ้านเป็นของผู้หญิง ถ้าหากผู้หญิงทำงานนอกบ้านด้วยแล้ว ยิ่งส่งผลให้ผู้หญิงต้องทำงานหนักมากขึ้นเป็นสองเท่า (โดยเฉพาะหน้าที่ของความเป็นแม่) ผนวกกับความคิดที่ว่าผู้หญิงมีหน้าที่บริการ จัดหา ดูแลสิ่งต่างๆให้กับทุกคนในบ้านให้มีอยู่ดี กินดี มีความสุข โดยการสนับสนุนในเรื่องของการให้ความอบอุ่น และความรัก สิ่งนี้ทำให้ตัวตนของผู้หญิงหายไป (selfless) ผ่านค่านิยมที่สวดยหว่าคือการเสียสละ กล่าวคือ การไม่คิดถึงตัวเอง แต่จะคิดถึงความต้องการของสมาชิกคนอื่นในบ้านก่อนตัวเองเสมอ และผู้หญิง, แม่ จะนำเอาความคิด ความชอบของคนอื่นๆ มาเป็นปัจจัยหลักของการตัดสินใจในการทำกิจกรรมต่างๆภายในบ้าน เช่น การเลือกรายการในการทำอาหาร, การดูทีวี, การไปเที่ยวตามสถานที่ต่างๆ เป็นต้น โดยมีแม่เป็นผู้ทำหน้าที่ประนีประนอมและประสานข้อพิพาท

แต่ทว่าประเด็นสำคัญที่นักสตรีนิยมกระแสหลักมองข้ามคือ ความรักเมื่อนำมาใช้ในวิถีทางที่ถูกต้องสามารถแสดงพลังอำนาจในแง่บวก ที่สามารถส่งผลดีอย่างเป็นทวีคูณให้กับปัจเจก และสังคม กล่าวคือ เมื่อแม่ทำทุกอย่างให้สมาชิกทุกคนด้วยความรัก มันได้ส่งผลสะท้อนที่ยิ่งใหญ่ให้กับแม่ นั่นคือ การได้รับความรัก ความเคารพ การดูแลเอาใจใส่ ความผูกพันซึ่งเป็นการตอบแทนจากทุกๆคนที่อยู่ในวงจรแห่งความสัมพันธ์ทั้งในและนอกสถาบันครอบครัว ซึ่งสิ่งนี้เป็นอำนาจอันสำคัญขงแม่ในการต่อรองทางอำนาจ และสมานรอยร้าวที่เกิดขึ้นให้กับครอบครัวฉัน พร้อมกับเปลี่ยนแปลงตัวตนของฉัน จากการเกลียดตัวเองมาสู่การรักตัวเอง และแปรเปลี่ยนความโกรธ ความเกลียดภายในจิตใจของฉันไปสู่การหลุดพ้นจากความรุนแรง

ครอบครัวถูกวิพากษ์จากนักสตรีนิยมกระแสหลักจำนวนมากว่าเป็นแหล่งพื้นฐานของการเรียนรู้บทบาทความเป็นเพศ และเป็นสถาบันของการกดขี่ ครอบครัวชีวิตของผู้หญิงในทุกด้านแต่สิ่งที่ฉันเห็นคือ เมื่อแม่กลับมาบ้านในวันทำงาน หรืออยู่บ้านในวันเสาร์ อาทิตย์ นั้นหมายถึงการที่แม่ได้พักผ่อนร่างกาย และจิตใจจากการต้องเผชิญกับอำนาจของระบบปิตาธิปไตยในที่ทำงาน การได้ปล่อยวางความคิดจากการทำงานนอกบ้าน ซึ่งกล่าวได้ว่า ครอบครัวของแม่จึงเป็นพื้นที่ที่แม่เป็นตัวของตัวเองได้เต็มที่ แม่สามารถใส่กางเกงขาสั้นโดยไม่ต้องกังวลว่าแต่งตัวไม่เหมาะสมกับการเป็นครู, แม่ก็ป็นต้นมะม่วง เพื่อเก็บมะม่วงมาจิ้มพริกกับเกลือกิน โดยไม่ต้องกลัวว่าใครจะมองว่าเป็นการกระทำที่ไม่สมควร ฯลฯ แม้ว่าแม่ยังคงต้องรับผิดชอบงานบ้านอีกหลายๆอย่าง แต่แม่ก็เต็มใจทำ โดยมีลูกๆเต็มใจช่วยด้วยความรักที่มีให้กับแม่ จึงไม่ต้องการทำให้แม่เหนื่อย แม้ในอดีตครอบครัวของเราจะเป็นพื้นที่ที่มีความความรุนแรงเกิดขึ้น แต่แม่ก็คิดค้นวิธีการในการต่อรอง ต่อสู้กับอำนาจภายในครอบครัวได้สำเร็จ รวมทั้งเปลี่ยนแปลงบาดแผลแห่งความรุนแรงที่ยังฝังอยู่ในจิตใจทุกคนให้ค่อยๆปิดสนิทลง

แม่เป็นครูคนแรกที่สอนสตรีศึกษาแก่ฉัน เพราะ แม่สอนให้ฉัน “รัก” เป็น จากความรักที่แม่มีให้ต่อพ่อ ลูก และคนอื่นๆ โดยการสอนทั้งทฤษฎีผ่านการบอกเล่าเรื่องราว และปฏิบัติผ่านการกระทำของแม่ที่เพียรทำมาตลอดระยะเวลาหลายสิบปี ในการสอนให้พยายามทำความเข้าใจการกระทำของคนอื่นในแบบที่เขาเป็น ไม่ใช่ในแบบที่เราต้องการให้เขาเป็น มองให้ทุกมุมมอง ไม่ใช่มองอะไรเพียงแค่มุมเดียว ไม่ตัดสินใครในแบบที่เราต้องการ ไม่ดูถูกคน และเคารพทุกความคิดและการตัดสินใจของเขา แม้ต้องใช้เวลาหลายสิบปีในชีวิตของท่านในการสั่งสอนฉัน โดยการแสดงให้เห็นว่าความรักของแม่ไม่ใช่การถูกกระทำ และมันไม่ได้กดขี่ ครอบครัวแม่ให้ยอมจำนนอยู่ภายใต้ความรุนแรงในครอบครัว

ในชีวิตที่ผ่านมา แม่มอบความรักให้กับคนมากมาย ความรักนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะความรักต่างเพศ หรือความรักแบบโรแมนติก ที่ทำให้ความหมายของความรักบิดเบือน คับแคบลงให้เหลือแค่เพียงความรักต่างเพศชั้นที่ชั่วช้า ที่ส่งผลต่อการสร้างภาพเหมารวมของความรักให้ตอกย้ำวนเวียนอยู่กับความรักแบบโรแมนติก หรือความรักที่กดขี่ ครอบครัวผู้หญิงเท่านั้น แต่ยังกีดกันความรักในรูปแบบอื่นๆให้กลายเป็นความปกติในสังคม เช่น ความรักในเพศเดียวกัน (homosexual) แม่มีความรักมากมายให้กับคนที่เข้ามาผูกพัน หรือมีส่วนเกี่ยวข้องในชีวิตท่าน แม่รักพ่อ แม่จึงพยายามทำความเข้าใจพ่อ และใช้ความอดทนในการแสดงออกให้เห็นถึงความรักที่แม่มีให้ แม่รักลูก แม่จึงพยายามใจเย็น และอดทน ต่อการกระทำ คำพูดที่ไม่สมควรของลูก และให้อภัยได้เสมอ พร้อมทั้งพยายามลบเลือนบาดแผลในจิตใจของลูกให้เบาบางลง

ความรักของแม่เป็นความรักที่เชื่อมโยงเป็นความรักที่สร้างเครือข่าย ไม่ใช่แค่ความรักระหว่างปัจเจกแต่ละคน เช่น ระหว่างพ่อ-แม่ หรือ แม่-ลูก แต่แม่พยายามเชื่อมโยงความรักนี้ไปสู่ความรัก ความเข้าใจ ระหว่าง พ่อ-แม่-ลูก อีกด้วย กล่าวคือ เพราะความรักของแม่ แม่จึงได้รับความไว้วางใจจากพ่อและลูกให้เป็นผู้รับรู้ความรู้สึกจากผลของการกระทำ ความรุนแรงของทั้งสองฝ่ายที่ห้าหน้า และทำร้ายกันและกัน เมื่อแม่ใช้อำนาจด้วยความรัก แม่กลับไม่ใช้มันในหนทางที่จะทำให้แม่เป็นผู้กุมอำนาจสูงสุดในครอบครัว และไม่เก็บอำนาจของแม่ไว้แต่เพียงคนเดียว แต่แม่ใช้มันในการสร้างความเชื่อมโยงของความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนระหว่างพ่อและลูก โดยมีแม่เป็นผู้ประสานในการทำความเข้าใจถึงเหตุและผลทางการกระทำของแต่ละคน และพยายามรักษาความสัมพันธ์เอาไว้ด้วยการเชื่อมต่อสายใยระหว่างพ่อ-ลูก ด้วยเรื่องเล่า แม่รักลูกน้องได้บังคับบัญชาของแม่ทุกคน แม่บริหารคนด้วยความรัก ความเข้าใจ, แม่รักคนเก็บขยะ เพราะทุกครั้งก่อนที่จะทิ้งขยะลงถังขยะ แม่จะสอนให้ฉันปิดฝากระป๋องให้สนิทก่อน เพื่อไม่ให้ฝากระป๋องไปบาดมือคนเก็บขยะได้, แม่เลี้ยงดู ให้ความรัก ความเอาใจใส่ กับลูกชายทั้งสองคนของผู้หญิงอีกคนหนึ่งของพ่อ รวบรวมว่าเป็นลูกของแม่เอง โดยการสอนฉันว่า เด็กผู้ชายสองคนนี้ไม่ผิดอะไร และอธิบายให้ฉันเข้าใจสภาพของการต้องพลัดพรากจากลูกชายทั้งสองคนของผู้หญิงอีกคนหนึ่งที่เป็นแม่แท้ๆของน้องชายทั้งสองคนของฉัน ด้วยคำพูดที่ว่า เราจะเป็นอย่างไรถ้าตกอยู่ในสถานการณ์เช่นเดียวกับที่ผู้หญิงคนนั้นเผชิญอยู่ ผู้หญิงคนนั้นน่าสงสาร เป็นต้น

ความเป็นแม่

ระบบปีตาธิปไตยได้ทำให้ผู้ชายประสบความสำเร็จในการครอบงำผู้หญิง โดยวิธีการที่สำคัญอันดับแรกคือ การแบ่งคนออกเป็นสองกลุ่ม คือ ชาย และหญิง และสิ่งสำคัญอันดับที่สองคือ การมอบหมายงานที่แตกต่างให้ทำ โดยพื้นฐานความแตกต่างทางเพศ ซึ่งหนึ่งในงานทางเพศที่สำคัญคือ ความเป็นแม่ ที่เป็นวัตถุดิบสำคัญของระบบปีตาธิปไตย ในการกดขี่ ครอบงำ ผู้หญิงภายใต้สถาบันครอบครัว อำนาจของแม่คือ การให้การดูแล ให้ความอบอุ่น ให้ชีวิต ซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างคน แต่ทว่าความคิดในเรื่องอำนาจของแม่ถูกทำให้อยู่ภายใต้ความเป็นส่วนตัว อันนำมาสู่การเปลี่ยนรูปและการกลายเป็นทาสของผู้หญิงจากการมีมดลูก ซึ่งเป็นแหล่งแห่งอำนาจสูงสุด สิ่งนี้กลับกลายเป็นสิ่งที่ต่อต้านผู้หญิงเอง และกลายเป็นแหล่งของความไม่มีอำนาจ

“แม่” เป็นอาชีพเดียวในสังคมที่เปิดกว้างอย่างยอมรับให้กับผู้หญิงในการก้าวเข้ามาสู่ประสบการณ์ที่พิเศษสุดของเพศหญิง ที่ซึ่งเพศที่แตกต่างไม่สามารถสัมผัสได้ แต่ในความพิเศษนี้

ได้กดทับ กดขี่ผู้หญิงอย่างมาก กล่าวคือ แม่ เป็นอาชีพที่โด่งดังที่สุดในเรื่องของการอุทิศตน และเวลาทั้งหมดในการทำงาน โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน อีกทั้งสังคมไม่ให้คุณค่า เพราะเป็นสิ่งที่ผู้หญิงที่เป็นแม่ต้องกระทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รวมถึงเป็นอาชีพที่ต้องเกี่ยวข้องกับสมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวด้วย

แม้ว่าในสังคมสมัยใหม่ ได้เปิดโอกาสให้ผู้หญิงทำงานนอกบ้านได้อย่างเท่าเทียมกับผู้ชายมากขึ้น ได้รับค่าตอบแทนมากขึ้น แต่ทว่าสิ่งที่น่าสนใจคือ ชีวิตที่อยู่ภายในบ้านของผู้หญิงกับความกดดันในบทบาทของความเป็นแม่ ที่ แอนน์ โอคเลย์ (Ann Oakley)²³ ได้แสดงความคิดเห็นไว้คือ สถาบันของความเป็นแม่เป็นหนทางที่ผู้หญิงกลายเป็นแม่ในสังคมอุตสาหกรรมทุกวันนี้ ที่ยืนกรานในเรื่องความแตกต่างทางเพศ ในขณะที่เคลื่อนไปสู่ความเท่าเทียมทางเพศ ความเท่าเทียมและความแตกต่างสามารถเข้ากันได้ เมื่อความเท่าเทียมในทางอุดมคติไม่ได้หมายถึง “ความเหมือนกัน” ซึ่งหมายความว่า ผู้หญิงได้รับอนุญาตให้ทำงานชนิดเดียวกันกับผู้ชาย จ่ายเท่ากับผู้ชาย เด็กผู้หญิงได้รับการศึกษามากเท่ากับเด็กผู้ชาย ผู้หญิงสามารถเป็นนายกรัฐมนตรีได้ ถ้าตัวเธอและประเทศต้องการ

ความเสมอภาคใช้ได้กับโลกภายนอกบ้าน แต่ภายในบ้านนั้นมีความแตกต่างอย่างมาก กล่าวคือ ผู้หญิงก้าวออกจากครอบครัวเพื่อทำงานนอกบ้านมากขึ้น แต่ก็ต้องเชื่อมโยงอาชีพการงาน และครอบครัวให้ได้เป็นอย่างดี นั่นหมายถึงการประสานกันระหว่างความรัก ครอบครัว การดูแลเอาใจใส่คนอื่น ๆ กับสิ่งที่ต้องการความเป็นอิสระ อาชีพ และการประสบความสำเร็จในชีวิต ในขณะที่ผู้ชายดูแลครอบครัวด้วยการทำงานหาเงิน ให้กับครอบครัว อันนำมาซึ่งความรู้สึกประสบความสำเร็จในชีวิต ความสำเร็จในหน้าที่การงานทำให้ผู้ชายพึงพอใจในตัวเอง และความสำเร็จ ดังนั้นเมื่อผู้ชายได้จัดหาความต้องการให้กับครอบครัวแล้ว ฉะนั้นเวลา เงิน และพลังงานของเขาจึงถูกนำไปใช้เพื่อความสุขส่วนตัว ในทางตรงข้ามงานของผู้หญิงที่ดูแลลูก และสามี และงานในบ้านไม่เคยจบสิ้นและไม่เคยเสร็จ ดังนั้นเมื่อผู้หญิงทำงานนอกบ้าน และต้องปล่อยทิ้งงานในบ้าน โดยเฉพาะการดูแลลูก เพื่อสร้างความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน หรือเพื่อความสุข ความพอใจส่วนตัว บ่อยครั้งผู้หญิงจะรู้สึกผิด และรู้สึกล้มเหลวในตัวเอง ซึ่งตรงข้ามกับผู้ชาย

²³ Ann Oakley, “Marriage and Motherhood,” in Women’s Studies : A Reader, p.199.

ในขณะเดียวกันเราไม่สามารถดูถูก หรือตัดสินผู้หญิงที่เลือกที่จะเป็นแม่บ้าน หรือมองเธอด้วยความสงสาร โดยการสรุปว่าผู้หญิงเหล่านั้นไม่มีทางไป ไม่มีความรู้ จึงยอมทำงานหนักอยู่ที่บ้าน ไม่ออกไปทำงานนอกบ้าน แต่เราอย่าลืมว่าผู้หญิงอาจใช้ทางเลือกของการเป็นแม่บ้านเป็นวิธีของการต่อรองกับระบบปิตาธิปไตย โดยการยอมรับการควบคุมจากสามี หรือญาติฝ่ายชายที่เป็นส่วนหนึ่งในการปกป้อง คุ่มครองเธอ แม่บ้านอาจจะชอบที่จะพึ่งพิงมากกว่าที่จะออกไปเผชิญกับความไม่แน่นอน ไม่ปลอดภัยจากการทำงานนอกบ้าน เนื่องจากสภาวะที่เกิดขึ้นจากสังคมสมัยใหม่นี้ ทำให้บทบาทของผู้หญิงมีความความเหลื่อมล้ำ และถูกกดขี่ทั้งในพื้นที่ในบ้านและนอกบ้าน ซึ่งนำมาสู่การพยายามปลดปล่อยผู้หญิงด้วยการให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายเลือกที่จะมีชีวิตของเธอเองภายใต้การตัดสินใจของตัวเอง ดังเช่นที่ เชย์ลา โรโบแทม (Sheila Rowbotham)²⁴ ได้เสนอแนะว่า นักสตรีนิยมมองว่าความเป็นแม่ เป็นทั้งการกดขี่ และส่วนเติมเต็ม ที่ห่างไกลจากสิ่งที่เรียกว่าความอิสระ และ ประสบการณ์ที่ดีขึ้นสำหรับผู้หญิง อันนำมาสู่การยืนหยัดและการเคลื่อนไหวเรียกร้องว่าความเป็นแม่จะต้องถูกเลือกอย่างเสรี และอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์แบบใหม่ และเงื่อนไขในที่ซึ่งผู้หญิงสามารถจะมีเด็กและมีชีวิตของตนเองได้อย่างเต็มที่ เพราะความรักที่ผู้หญิงมีให้กับลูกๆ นั้น ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าชีวิตเธอจะมีความสุข ในเมื่อเธอต้องตัดขาดจากชีวิตของเธอเองในเกือบทุกๆ ด้าน

แม่ของฉัน

สำหรับประสบการณ์ในครอบครัวของฉันที่สำคัญในการทำความเข้าใจถึงอีกเหตุผลหนึ่งของการที่แม่ไม่เลิกกับพ่อ นอกเหนือจากเหตุผลเรื่องความรักแล้ว ก็คือ ความเป็นแม่ ฉันเคยถามแม่ว่าเพราะอะไรแม่ไม่เลิกกับพ่อ แต่แม่ก็ไม่อธิบาย จนกระทั่งแม่เล่าให้ฉันฟังขณะที่นอนเล่นกันหน้าบ้านในเย็นวันหนึ่ง เมื่อฉันอายุได้ 29 ปี ว่า เป็นเพราะแม่มีประสบการณ์ในตอนที่เป็นเด็กอายุเพียง 12 ปี แม่มีพ่อเลี้ยง และพ่อเลี้ยงพยายามจะเข้ามาลวนลามแม่ นั่นจึงเป็นสาเหตุให้แม่ตัดสินใจพาน้องสาวเดินทางจากสุพรรณบุรีมากระทุ่มแบน เพื่อตามหาพ่อที่แท้จริงที่ไม่เคยเห็นหน้ามาก่อนเลยแม่แต่ครั้งเดียวในชีวิต

เมื่อแม่มีประสบการณ์เช่นนี้ในขณะที่แม่เป็นเด็ก แม่จึงย้อนถามฉันว่าแล้วจะให้แม่เลิกกับพ่อได้อย่างไร ในเมื่อแม่มีลูกสาวตั้งสองคน ถ้าเลิกกับพ่อ แล้วแม่เกิดมีแฟนใหม่ขึ้นมา แม่ก็ห่วง

²⁴Sheila Rowbotham, "To Be or not to Be : the dilemmas of mothering," in Women's Studies : A Reader, p.204.

ว่าเขาจะดีกับลูกแม่ไหม เพราะลูกเป็นผู้หญิงถึงสองคน ยังไงพ่อใหม่ก็เป็นพ่อได้ไม่ดีเท่ากับพ่อจริงๆ หรือก คำตอบที่แม่ให้กับฉันนั้น มันมีความหมายมากมายมหาศาล และสะท้อนถึงความคิดของแม่ได้อย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ เมื่อแม่ แต่งงาน มีลูก ชีวิตส่วนตัวของพวกแม่ก็หมดไปกับการทำงานนอกบ้าน และเมื่อกลับมาบ้านชีวิตของแม่ก็หมดไปกับการทำงานบ้าน ดูแลลูก และบริการสมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัว แม่ไม่มีเวลาคิดถึงตัวเองอีกต่อไป แม่ไม่เคยมีเวลาในการปรนนิบัติ ดูแลผิวพรรณ ทงผม เพราะเวลาทั้งหมดของแม่นั้นหมดไปกับอีกหลายชีวิตในบ้าน ชีวิตของแม่หายไปกับการทำให้สมาชิกทุกคนในบ้านมีความสุข และพยายามประนีประนอมทุกความขัดแย้ง อีกทั้งประสานรอยแตกร้าวในครอบครัว

จากคำพูดของแม่ฉันแสดงให้เห็นว่าการณีการจะก้าวออกไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ของแม่ฉันที่มีลูกเป็นผู้หญิงถึงสองคนนั้น ก็หมายถึง การคิดถึงความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตของลูกๆ ด้วย ไม่ใช่คิดถึงแต่ตัวเองเพียงคนเดียว แม่ไม่ได้คิดถึงแค่ความปลอดภัยส่วนตัวของตัวเองเท่านั้น แต่แม่ได้คิดไกลไปถึงความปลอดภัยในอนาคตของฉันและน้อง จากประสบการณ์ของแม่ฉันที่ฉันได้เรียนรู้ทำให้ฉันเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงสิ่งที่บดทความสองชั้นของ แอนน์ โอลเลย์ ที่มีชื่อว่า “Becoming a Mother” และ “Taking it Like a Woman”²⁵ ได้สะท้อนออกมาได้อย่างชัดเจนว่า การกลายมาเป็นแม่เป็นมากกว่าแค่การเปลี่ยนอาชีพ มันเกี่ยวข้องกับการจัดการบุคลิกภาพของผู้หญิงคนหนึ่งใหม่ทั้งหมด (reorganize) ในเรื่องของความสัมพันธ์ที่สามารถขัดแย้งกันได้ตลอดเวลาระหว่างแม่-ลูก สิ่งนี้นำมาซึ่งความรู้สึกของคุณค่าในตัวตนที่ต่ำลง เพราะลูกกลายเป็นศูนย์กลางของทุกอย่าง ในขณะที่แม่เป็นเพียงผู้สนับสนุน ผู้ดูแลกิจกรรมต่างๆ ส่วนผู้ชายกลับเลือกเวลานี้เป็นการทำงานที่สามารถสร้างความก้าวหน้าในอาชีพและชีวิตได้

การที่ฉันไม่เข้าใจแม่ว่า ทำไมแม่ยังทนอยู่กับพ่อ ทั้งๆที่แม่มีหนทางในการเดินออกจากความสัมพันธ์มากมาย แต่แม่ “เลือก” ที่จะอยู่ต่อ ซึ่งทำให้ฉันโกรธแม่ และมองว่าแม่ “อ่อนแอ” , “ยอมทน” อยู่ได้ ทั้งๆที่ลูกๆไม่ต้องการและได้รับผลกระทบทางจิตใจจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นไปด้วยทุกครั้ง วิธีการมองของฉันเช่นนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ฉันคาดหวังกับบทบาทของแม่ในการที่จะต้องดูแล ให้ลูกๆมีความสุขทั้งทางกายและจิตใจ อาศัยอยู่ในสถานที่ปลอดภัย ดังนั้นการที่แม่ยังอยู่ในความสัมพันธ์ที่รุนแรง ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทางจิตใจอย่างมากของฉันและน้อง ฉันและน้องจึงผิดหวังและเสียใจ ที่แม่ไม่ได้ทำหน้าที่ของแม่ที่ดีในการจัดหาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเพื่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพจิตที่ดีสำหรับลูกๆ

²⁵ Ibid., pp.199-204.

บทบาทของความเป็นแม่ กล่าวได้ว่าเป็นบทบาท หน้าที่ ที่อยู่ในสภาวะของการไม่มีทางชนะ “no win situation” เพราะการเลี้ยงดูลูกและบริการคนอื่นๆในครอบครัวนั้นเป็นภาระหน้าที่หนัก ถ้าลูกมีปัญหาทางด้านจิตใจ หรือทางกาย แม่มักจะเป็นคนแรกที่ถูกกล่าวหาตึงถึง ถูกตำหนิ และถูกตรวจสอบ ในขณะที่บทบาทและหน้าที่ของพ่อได้หายไปอย่างไร้ร่องรอยในความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับลูก พ่อไม่เคยถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ พิจารณาถึงการมีส่วนร่วมในการรับรู้ถึงปัญหาใดๆของลูกเลย

จากความคิดนี้ทำให้ฉันเห็นว่า ฉันคาดหวังว่าแม่จะต้องแสดงบทบาทของแม่ที่ดีในการเลี้ยงดูลูก หากแต่สิ่งที่ฉันได้ละเลย และเพิกเฉยคือ ความเป็นปัจเจก หรือความเป็นตัวตนของแม่ที่เป็นเพียงผู้หญิงคนหนึ่งที่มีความรู้สึกรัก โลก โกรธ หลง มีความปรารถนา มีความต้องการ ฯลฯ สิ่งเดียวที่ถูกจดจำและต้องการจากแม่คือ “บทบาทของความเป็นแม่” มากกว่าสิ่งอื่นใด ฉันจะจำแม่ได้ว่า วันธรรมดา แม่เป็นผู้หญิงเก่ง แม่ทำงานนอกบ้าน กลับมาบ้าน แม่ก็ทำงานในบ้าน สอนการบ้านให้ลูก เตรียมกับข้าวให้ทุกคนในครอบครัวกิน วันหยุดสุดสัปดาห์ แม่ก็เก็บกวาดบ้าน ซักผ้า รีดผ้า ทำกับข้าว ฯลฯ ในขณะที่แม่ไม่เคยเรียกร้อง หรือคาดหวังบทบาทอะไรจากลูกๆหรือจากใครๆเลย แต่ในทางตรงข้ามทุกคนในครอบครัวและสังคมกลับเรียกร้อง และคาดหวังบทบาทของความเป็นแม่จากผู้หญิงคนหนึ่งอย่างสูงส่ง หากแต่ไม่ให้คุณค่า และความเคารพในสิ่งที่พวกเธอทำ

ในบทของแม่ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ทำให้ฉันได้ตระหนักว่า เมื่อความผู้หญิงคนหนึ่งมีหน้าที่ บทบาทของการเป็นทั้งแม่ และเมียนั้น ผู้หญิงต้องมีบทบาท หน้าที่เพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม จนกระทั่งไม่หลงเหลือความเป็นตัวตนของตัวเองเลย นอกจากนี้ภายใต้บริบทความเป็นครอบครัวที่เป็นพื้นที่แห่งการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกนั้น ในหลายๆครั้งผู้หญิงต้องมีหน้าที่ บทบาทเพิ่มขึ้นนั่นคือ การเป็นนักต่อรอง นักเจรจาที่ดี เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวที่เป็นพื้นที่แห่งความรุนแรงดังเช่นครอบครัวของฉัน ที่บทบาท หน้าที่ความเป็นแม่ และเมียของแม่ฉันจะดูราวกับแม่เป็นเพียงผู้ถูกกระทำจากระบบความสัมพันธ์แห่งอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย แต่ทว่าสิ่งหนึ่งที่ต้องตระหนักอย่างดีก็คือ ผู้หญิงมีโอกาสในการเลือกที่จะเป็นเหยื่อ หรือเป็นผู้กระทำ ฉันมั่นใจว่ายังมีผู้หญิงอีกเป็นจำนวนมากเลือกที่จะแม้จะคงอยู่ในความสัมพันธ์แห่งความรุนแรง แต่พวกเธอก็เลือกที่จะเป็นผู้กระทำ หากเราเปิดตา เปิดใจที่จะเรียนรู้การกระทำของพวกเธอเหล่านั้น จากประสบการณ์ในครอบครัวฉัน แม่ฉันเลือกที่จะเป็นผู้กระทำ ด้วยการเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์แห่งอำนาจโดยวิธีการแบบผู้หญิง นั่นคือ การใช้เรื่องเล่า หรือ การนิพนธ์ แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ การเป็นผู้กระทำของแม่ฉันนั้นอยู่ภายใต้เงื่อนไขของความรักที่หากมองอย่างผิวเผินอาจคิดว่าเป็นการถูกกระทำจากระบบปิตาธิปไตย ที่

ความรักได้หยั่งรากลึกในการจองจำชีวิตผู้หญิงให้อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมอย่างถูกกฎหมายภายในสถาบันครอบครัว แต่แม่ฉันได้แสดงให้เห็นแล้วว่าเมื่อแม่ใช้ความรักเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนชั่วคราวความสัมพันธ์แห่งอำนาจนั้น ที่สำคัญเมื่อแม่ใช้อำนาจด้วยความรัก อำนาจของแม่เป็นพลังในทางบวก ในการเยียวยา รักษาบาดแผลที่เกิดขึ้นในจิตใจของฉันและพ่อ และมันได้สะท้อนกลับคืนสู่แม่ทำให้แม่ได้มีพลังอำนาจ และความรักที่ยั่งยืนยาวนานจากลูก พ่อ และคนรอบข้าง